

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस

आनन्द कुटी विहार

बुद्ध धर्म सम्बन्धी नेपालको एक भात्र पत्रिका

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहार गुठी, स्वयम्भू

[सं. द. नं. १/०३१ प्र. जि. अ. का.]

वर्ष ६
अंक ११, १२

ने. सं. १०८८
ई. सं. १८७८

वार्षिक ५।-
सूल्य १।-

“आनन्द भूमि” को नियम

- १) ‘आनन्द भूमि’ आनन्दकुटी विहार गुठीको मासिक मुख्य-पत्र हो । ‘आनन्द भूमि’ पूर्णिमामा निस्किन्द्ध ।
- २) यसको वार्षिक चन्दा रु० ५/-, अर्ध वार्षिक रु० ३/-, एक प्रतिको रु० १/-, जुन महिनामा पनि ग्राहक बन्न सकिन्द्ध ।
- ३) बुद्ध-धर्म सम्बन्धी लेख सात्र यसमा छापिने छ ।
- ४) कुनै लेखकद्वारा प्रकट भएको विचारको उत्तरदायी सम्पादक मण्डल हुने छैन ।
- ५) प्रबन्ध सम्बन्धी पत्र व्यवहार र चन्दा व्यवस्थापकको नाममा पठाउनु पर्छ । पत्र व्यवहार गर्दखेरि आपनो ग्राहक संख्या, पूरा नाम ठेगाना राख्नुसित लेखी पठाउनु पर्छ ।
- ६) पत्रिका नलिने भएको खण्डमा वा आपना ठेगाना हेरफेर गर्नु परेमा एक महिना अगाडि ने व्यवस्थापकलाई सूचना दिइनु पर्छ ।
- ७) कुनै पनि रचना प्रकाशित गर्ने वा नगर्ने अधिकार सम्पादक मण्डलमै रहनेद्य ।

आनन्द भूमि कार्यालय आनन्दकुटी, स्वयम्भू, काठमाडौं

विषय सूची

बुद्ध वचन

लुम्बिनीको विकासमा प्रेरक

मानिसको चरित्र र ध्यानको विकास

चितवन विहारको स्थापना: संक्षिप्त परिचय

यस्तो पनि हुँदो रहेछ !

बुद्धको क्रान्तिकारी व्यक्तित्व

वय् जि शरण

बुद्ध वंदना

शील समाधि प्रज्ञा

धर्म शाकच्छा

पात्पा होलन्दी विहारको स्थिति के छ ?

सम्पादकीय -

वौद्ध गतिविधि --

गोरखापत्र १

भिक्षु सुदर्शन २

किरणराज वज्राचार्य ३

भाषादूत ५

प्रकाश वज्राचार्य ६

मुनिन्द्र रत्न वज्राचार्य ११

कृष्णलाल शावय १४

अनुवादक - गजराज वज्राचार्य १४

मेघदूत १५

ले० भिक्षु अमृतानन्द १६

२१

२२

“चरथ भिक्खवे चारिकं बहुजन हिताय बहुजन सुखाय लोकानुकम्पाय् अत्थाय
हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । देसेथ भिक्खवे धर्मं आदिकल्याणं मज्जभेकल्याणं परि-
योसान कल्याणं सातथं सव्यञ्जनं केवल परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेय ।”

(महावग-विनयपिटक)

भिक्षुहरू ! बहुजन हितको लागि, बहुजन सुखको लागि, विश्वमाथि दयाको लागि, देव र मनुष्यहरूको हित,
सुख र कामको लागि संचार गर । भिक्षुहरू ! आरम्भ, मध्य र अन्त समयसम्म कल्याण हुने धर्मको अर्थ र भाव सहित
उपदेश दिएर सम्पूर्ण परिशुद्ध ब्रह्मचर्य (धर्म) को प्रकाश पार ।

संपादक मंडल

भिक्षु अश्वघोष, श्रो बटुकृष्ण ‘भूषण’, श्री न्हुच्छेबहादुर वज्राचार्य

आपणहु भूषण

वर्ष ६	आनन्दकुटी	फागुण, चैत २०३५ बुद्ध संवत् २५२२	स्वयम्भू	अङ्क ११, १२
--------	-----------	-------------------------------------	----------	-------------

बुद्ध-वचन

मुजों अहिरीकेन— काकसूरैन घसिना

पञ्चनिदना पग्बमेन— संकिलिट्टेन जीवितं

लज्जा रहित काग अर्काको छोसेर छानमा बीर. अर्काको कुम्भलो चिताउने, बकवादी, अहंकार भ्रष्टाचारी
मनुष्यको जीवन बिताउन सजिलो छ ।

हिरीमताच दुज्जोव—निच्चं सुचि॑ गवेसिना

अलीनेन’ प्पग्बमेन— सुद्धाजीवेन पस्सता

लाज माने सर्वदा पवित्रताको छोजी गर्ने उद्योगी र मितभाषी भई शुद्ध जीविका गर्ने जानीको जीवन यापन
कठिन हन्छ ।

लुम्बिनीको विकासमा प्रेरक

गोरखापत्र

श्री ५ महाराजधिराज सरकारबाट लुम्बिनी वर्षको शुभारम्भमा बक्सेको सन्देशमा “केही समय अघि टोकियोमा भएको बाहौं विश्व बौद्ध सम्मेलनले ई. सं. १९७९ लाई लुम्बिनी वर्षको रूपमा मनाउने सम्बन्धमा गरेको निर्णयले एकातिर लुम्बिनी विकास गुरु योजनालाई सोकार पार्न सघाउ पुऱ्याउने आशा राखिन्छ भने अर्कोतिर यसले सबैको मनमा शान्तिका अग्रणी राजकुमार गौतम-बुद्धको सन्देशको सम्झना दिलाउने छ भन्ने कुरामा सन्देह छैन” भन्नु भएको छ ।

लुम्बिनीको समयानुकूल विकासको लागि नेपाल स्वयं सक्रिय छ । श्री ५ महाराजधिराज सरकारबाट सन्देशमा “लुम्बिनी विकासको गुरु योजनालाई सहयोग पुऱ्याउने क्रममा सकेसम्म यसै वर्ष सिद्धार्थ राजमार्गबाट लुम्बिनी जोड्ने पक्की बाटो नेपालले आपनै तर्फबाट तयार पार्न सक्रियाताका साथ काम गर्दैछ । साथै विमानस्थल विस्तृतीकरण, खानेपानी र विद्युतिकरण जस्ता अरु अत्यावश्यक पूर्वाधार अगहरूको निर्माण कामहरू पनि तीव्रताका साथ हुनेछ र यी कार्यहरू लुम्बिनी विकास प्रति नेपालको योगदान हुनेछ भन्ने हुकुम बक्सेको छ । साथै मौसूफ सरकारबाट गौतम बुद्धो जन्मस्थल लुम्बिनीको विकास गन्मा देशबासीहरूले पनि आफ्नो इच्छा र गच्छे अनुसार सहयोग गर्ने नै छन् भन्ने आशा प्रकट गरिबकसंदै यस कार्यप्रति रुचि राख्ने विभिन्न सम्था, सघ तथा व्यक्तिहरूबाट लुम्बिनी

विकासको धेरै अघिदेखिको सपना पूरा गर्नमा प्राप्त हुने सहयोग अवश्य स्वागतयोग्य हुनेछ भन्ने हुकुम पनि बक्सेको छ ।

शान्तिका अग्रदूत भगवान बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीको आजको आवश्यकतानुसार विकास गर्ने काममा गत केही वर्ष देखिनै हामी सलग्न छौं । लुम्बिनीको विकास कार्यमा संयुक्त राष्ट्र संघका महामन्त्री स्वर्गीय उथान्तले देखाउनु भएको अभिरूचिले गर्दा यस कार्यमा विश्वको बौद्ध जगतको मात्र होइन संसारका अरु पनि धेरै देशको ध्यानाकृषित हुन यालेको हो र लुम्बिनी विकास कार्यको उत्थानका बेलादेखि धेरै देश, संघ, संस्था र व्यक्तिहरूबाट यस काममा सहयोग प्राप्त हुन लागेको हो । श्री ५ को सरकारले लुम्बिनी विकास गुरु योजनालाई स्वीकृति दिएको छ । लुम्बिनी विकासका कार्यहरूको थाली चाहि भैसकेको हो र त्यसमा प्रगति पनि भैराखेको छ ।

बाहौं विश्व बौद्ध सम्मेलनको घोषणा अनुरूप श्री ५ को सरकारले १९७९ लाई लुम्बिनी वर्षको रूपमा मनाउने निर्णय गरे अनुसार लुम्बिनी वर्ष मनाउन विभिन्न आयोजनाहरू गरिएका छन् । यी आयोजना सम्बन्धी कार्यक्रमहरूमा प्राचीन कपिलवस्तु, तिलौराकोट तथा लुम्बिनी सम्बन्धी पुरातात्त्विक उत्खननबाट प्राप्त वस्तु हरूलाई राष्ट्रिय संग्राहालयमा प्रदेशन गर्ने, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय गोष्ठीहरूको आयोजना गर्ने, हुलाक टिकट र क्यालेन्डर प्रकाशन गर्ने, प्रचार प्रसार पुस्तक पुस्तिकाहरूको प्रकाशन गर्ने र लुम्बिनी सम्बन्धी स्वत्पाकार र मुद्राहरू प्रचलनमा ल्याउने जस्ता कार्यक्रमहरू छन् । साथै विश्व बौद्ध सम्मेलनद्वारा घोषित प्रस्ताव अनुसार लुम्बिनी वर्षको शुरू देखि विश्वका विभिन्न राष्ट्रहरूमा कार्यक्रम तर्जुमा गरी लुम्बिनी विकासबाटे प्रचार प्रसारका साथै सहयोगको आव्हान पनि गरिने भएको छ ।

न्हुगु बौद्ध संस्कार

श्री तीर्थनारायण मानन्धरया कायथा विवाह मगल ज्यूले भमचा कया हया तप्यंक आनन्दकुटी विहारे यंका पंचशील कया बुद्धपुजा याना भिक्षु संघया न्होने बुद्ध धर्म अनुसार दम्पति जीवन हने धका स्वको कबुल याकुगु विधि थये:- जि तीर्थ नारायण मानन्धर या काय, त्रिरत्न यन न्होने दुम्ह श्री इन्द्र देव मानन्धरया म्हाय मेजु रेणुका नाप जिगु थःगु इच्छां दम्पति जीवन हनेगु पवका याना छल्लोल भिक्षु संघया न्होने थ्व कबुल याय कि बुद्धया उपदेश गृहविनय अनुसार नियमे चवना आजीवन पत्नी व्रत धर्म पालन याये व न्हागु सुख दुःखेन सहभागी जुया चवने ।

भिसाया पाखे नं जि इन्द्रदेव मानन्धरया म्हाय ..... बुद्धया उपदेश गृह विनय अनुसार नियमे चवना आजीवन पतिव्रत धर्म पालन याय व न्हागु सुख दुःखे नं सहभागी जुयाद्वने धका स्वको कबुल यात ।

भिक्षुसंघ परित्राण वाठ याना भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरं दम्पति जीवन या बारे उपदेश याना विज्यात ।

गिलान प्रत्यय पूजा

२०३५ मंसीर २० गते जापानया विश्व मैत्री व भातृत्व संघया कमंठ सदस्य श्री पुरुता भाजुया सम्माने स्वयम्भू किण्डोले च्वंगु बुद्ध गाडेने स्थापना याना तम्ह बुद्धयात गिलान प्रत्यय पूजा सम्पन्न जुल । थ्व पूजा, विश्व मैत्री संघया अध्यक्ष श्री न्हुणे बहादुर बज्जाचार्यंया आयोजनाय जूगु छः ।

प्रबचन

२०३५ पोष ६ गते बनेता ध्यानकुटी विहारे व पौष द गते धर्मकीर्ति विहारे जापानी भाजु श्री फुरुता पाखे

शान्ति व मैत्रीया बारे प्रबचन बिया दिल । वेकलं हिमालय स्वेत व मैत्री प्रचार यायत नेपा बयागु खं प्रकट याना दिल । धर्म धर्मया बिचे परस्पर सहयोग व मैत्री दसा शान्ति स्थापना यायत गाकं उपकार ज्वी धयागु आशा प्रकट याना दिल । धर्मवती अनागारिकां वेक यात बुद्ध मूर्ति उपहार प्रदान याना विज्यात ।

जन्म दिया लसताय दान

आनन्दकुटी विज्याना चर्वंपि भिक्षुपित भोजन या प्रबन्ध या लागी श्री ब्यडा रत्न उपासक तेबहालं थःगु जन्माई । उपलक्षे ११०/- सच्छिव फितका दां चन्दा तया दिल ।

माँ-बौद्धा नाम दान

बालाजु सेरमान उपासकं दिवंगत माँ-बौद्धा पुण्य स्मृतिस आनन्दकुटी विहारया भोजन कोष यात रु. २००/- निः दां प्रदान याना दिल । साहिलामान तुलाधरं रु. २५/- दो प्रदान याना दिल । थये हे मेमे पिंसं नं दान याना पुण्य कमाय याना दी धकागु आशा दु

आनन्द भूमियात चन्दा

आनन्द भूमि पत्रिका परन्तु चले यायत नं जन्मदिया उपलक्षे, दिवंगत माँ-बौद्धा नाम चन्दा बिया दीसा दानमध्ये तःधंगु धर्मदान जू बनी । न्हापा न्हापा श्री लोक रत्न उपासकं बरोबर आनन्द भूमि यात परलोक बने धुंकुपिनिगु नाम चन्दा बिया मेपित लेपु ब्यना दी धुंकल ।

आ हाकनं थः केहें लक्ष्मीया पुण्य स्मृतिस आनन्द भूमियात रु. १५/- चन्दा बिया दिल ।

लुम्बिनी वर्ष मनाउन राष्ट्रिय समिति गठन

काठमाडौं, पुस १७ गते श्री ५ को सरकारले सन् १९७९ लाई लुम्बिनी बर्षको रूपमा बिभिन्न कार्यक्रमहरू आयोजना गरी मनाउन निर्माण तथा यातायात राज्य मन्त्री श्री पशुपति शम्शेर राजा को अध्यक्षतामा ३४ सदस्यीय

श्री ५ को सरकारले उपरोक्त आयोजनाहरू गरी लुम्बिनी वर्ष मनाउन निर्माण तथा यातायात राज्यमन्त्री श्री पशुपति शम्शेर राणाको अध्यक्षतामा ३५ सदस्यीय एउटा राष्ट्रिय समिति गठन गरेको छ । यी कुराहरूले राष्ट्रिय दृष्टिकोण ले नेपालले लुम्बिनीको विकास

लाई दिएको महत्वका कुराहरू स्पष्ट हुन्छन् । लुम्बिनी वर्षको आयोजना लुम्बिनीको विकासमा सहायक हुनुको साथै भगवान बुद्धको सन्देशलाई समर्झना गराउन पनि महत्वको हुने स्पष्ट छ । लुम्बिनीको विकासमा यी वष पर्याप्त प्रेरक हुने विश्वास हामीलाई छ ।

मानिसको चरित्र र ध्यानको विकास

★☆★☆★☆★☆★☆★☆★

मानिसको चरित्र विकासका लागि ध्यान एक अनुपम साधन हो । एका तिर विनाशकारी रूपमा बगीरहेको चित्तलाई सहजै रूपमा मोडेर विकासशील बनाउन ध्यानले ठूलो मदद गर्दछ । आगो लिन नपाएर रोइरहने बालकलाई रातो कपडा दिएर शान्त पार्न सकिन्छ । चित्र र चैतसिक विप्रकीर्ण हुन नदिइ एउटै आलम्बनमा अकास्थित हुन दिनु कुशल ध्यानीको लागि सारै सजिलो हुन्छ । अनि जति जति प्रभावशाली र स्थीर रूपमा एउटै आलम्बनमा चित्र अवस्थित हुन्छ, त्यति त्यति त्यो बलबान हुन्छ । पानिमा पनि भईमा जस्तै हिँडने एक योगिकका लागी कुनै ठूलो कुरा हुँदैन । आफ्नो हातमा चित्र (फोटो) खिच्न लगाएर नेगेटीभमा सूर्य ल्याइदिने परामनोविज्ञानको दृष्टिमा सामान्य कुरा हो । अनेक प्रकारका रोगबाट मुनिरका लागि आफ्नो चित्तबल ठूलो औषधि सहायक हुन सकिन्न । आफ्नो मनको शान्ति आपनै बशमा पार्न अथवा आक्षेप र विक्षेपबाट आफ्नो

भिक्षु सुदर्शन

मनको आनन्दमा नखलबल्याउन दिन पनि ध्यानले ठूलो उपकार गर्दछ ।

ध्यान अन्ततः मन संग सम्बन्धित छ । बौद्ध ध्यानलाई ‘समय’ र ‘विपस्सना’ रूपमा जानिन्छ । “समयो हि चित्ते गता” अर्थात चित्तको एकाग्रता नै ध्यान वा समय हो । जब “समय” बाट मनशक्तिलाई अनित्य, दुख र अनात्म दर्शन तिर अभिमुख गराउँछ मानिसमा करुणा र प्रज्ञाको अभिसंचार हुन्छ । अनि “विपस्सना” हुन्छ ।

मानिसको चरित्रको अर्थ हो, उसको चित्तको प्रकृति अर्थात अरु धर्म तिर भन्दा बढता उसको अधिक-सामीप्य स्वभाव । चित्तलाई कावूमा ल्याउनु अघि उसको यस चरित्रलाई वा प्रकृतिलाई जानु पर्दछ ।

मानिसको चरित्र मूलतः छः प्रकारका छन् । ती हुन् राग चरित्र, द्वेष चरित्र, मोह चरित्र, श्रद्धा चरित्र, बुद्धि चरित्र र वितर्क चरित्र । यी चरित्रहरूको जानकारी विना ध्यान लिनु वा दिनु फर्मुला नसिकीकन हिसाब गर्नु वा रोगका कारण र रोगको पहिचान विना औषधि उपचार गर्नु जस्तो हुन्छ । ध्यान चित्तको एकाग्रता अनि करुणा र प्रज्ञा उभयु गर्नु हो । अतः चित्तलाई कज्या-

उन उसको बहाव नजानिकन कति कठिनाई हुने स्वत
स्पष्ट छ ।

रागचरित्राई श्रद्धाचरित्र आपना गुणको कारणले गर्दा
समिपवर्ती हुन्छ । राग अकुशल पक्षमा स्त्रिय र अरुक्ष हुन्छ
त श्रद्धा कुशल पक्षमा स्त्रिय र अरुक्ष हुन्छ । राग आपनो
रञ्जन गुणदश स्त्रिय हुन्छ त श्रद्धा आपनी प्रसाद गुणवण
स्त्रिय हुन्छ । रागले काम्यवस्तुहरूको खोज गर्छ भन्ने श्रद्धा
त्यस्तै शीलादि गुणको पर्येषण गर्दछ । अनि रागले आपनो
प्रिय गोचरलाई काम्य- साधानलाई त्यस ढारा अहित
गरेता पनि छाडैन, त्यस्तै श्रद्धा शीलादिलाई जतिसुकै
कठिन भएता पनि परित्याग गर्दैन । त्यसै कारण रागच-
रित्रमो पुरुषलाई दश अशुभ र कायगता स्मृति ध्यान
अनकूल हुन्छ । श्रद्धाचरित्रका व्यक्तिलाई छ प्रकारको
अनुस्मरण स्मृति अनकूल हुन्छ ।

द्वे प्रचरित्र र बुद्धिचरित्रको बीचमा पनि यही कुरा
हो । द्वे चरित्र अकुशल पक्षमा व्यापाद वश स्नेह रहित
हुन्छ, आलम्बनमा उसको आसक्ति हुँदैन त्यभै यथाभूत
स्वभाव बुझेर बुद्धि चरित्र कुशलाकुशल दुबैमा आसक्त
हुँदैन । द्वेष सत्कलाई वा आलम्बनलाई द्याड्ने गर्दछ
अर्थात् आफु भन्दा अलग राख्ने गर्दछ । त्यस्तै प्रज्ञा
बुद्धि सम्पादनाई परित्याग गर्दछ । द्वे प्रचरित्रका
लागि चार ब्रह्म विहार विशेषत मैत्री भावना उपयुक्त हुन्छ
त बुद्धि चरित्रका लागि मरणानु स्मृति, उपशमानु स्मृति
चार धातु व्यवस्थान र आहारमा प्रतिकूल संख्या उपयुक्त
हुन्छ ।

मोह चचित्र र वितर्क चरित्रको बीचमा पनि पूर्वोक्त
तथ्य ने देखापर्दछ । व्याकुलताको कारणबाट मोह अनव-
स्थित हुने जस्तै विकल्प परिकल्पबाट वितर्क अनवस्थित
हुन्छ । मोह र वितर्क उस्तै उस्तै चंचल चपल हुन्छन ।

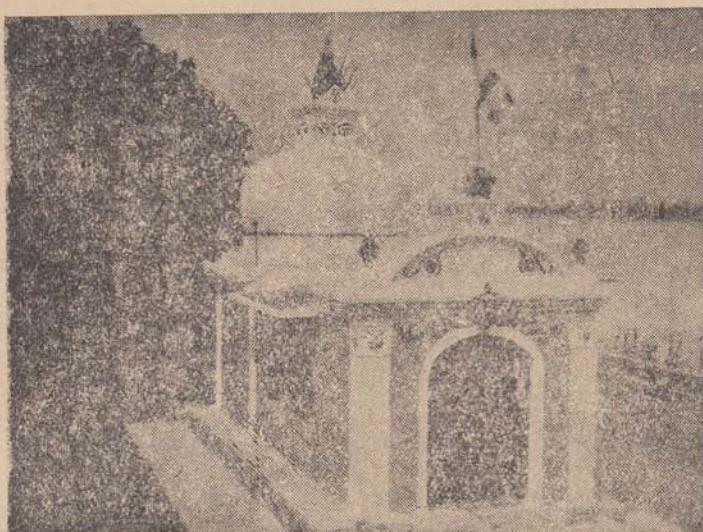
क्षद्र कसिण वितर्क चरित्रका व्यक्तिलाई र अप्रमाण
कसिण मोह चरित्रका व्यक्तिलाई अनुकूल हुन्छन् । यी
दुबैका लागि स्वांस तिर चित केन्द्रित गर्दै एकाग्र हुने
आनापान सति समान अनुकूल ध्यान हुन्छ ।

छः प्रकारका चरित्र एवं ४० प्रकारका ध्यानहरूको
पारस्परिक सम्बन्ध बारेमा आचार्य बुद्धधीषले विशुद्धि
मार्गमा राम्ररी व्याख्या गरेका छन् । रागादि छः चरित्र-
लाई नजानिकन कुनै आचार्यले ध्यान दिन सक्दैन, किन-
भने चरित्रानुकूल नै ध्यानको प्रकारान्त भेद निर्धारण
गर्न सकिन्दै । चरित्रको पहिचानको लागि व्यक्तिमा भएका
इर्यपिथ, कृत्य भोजन, दशन र धर्म- प्रवृत्तिको राम्ररी
अवलोकन गर्नु पर्दछ । अकृत्रिम गति र चतुरभावबाट
बिस्तारै पाइला चाल्ने रागचरित्रको व्यक्तिलाई जुन ध्यान
विधि ठीक हुन्छ, भूमि उखेल्ने रूपमा, पाइला चाल्दा
पछाडि पैताला तानेर हिँड्ने द्वेष चरित्रका व्यक्तिलाई
पनि त्यही ध्यानविधि उपयुक्त हुँदैन । माया छल्कपट
चपलता र शृगारभाव धेरै हुने रागचरित्रका व्यक्ति;
द्वेष, इर्धा, दम्म आदि धेरै हुने द्वेष चरित्रका व्यक्ति;
णांका-उपणांका, चित्तविक्षेप, अकर्मण्यता र दृढग्राही हुने
मोह चरित्रका व्यक्तिलाई अलग अलग ध्यान विधि र
ध्यान प्रकार जस्तरत हुन्छ । जब जति चरित्रानुकूल
ध्यानको प्रकार र ध्यानको विकास संग समन्वय हुन्छ ।
त्यति नै ध्यान प्रभावशाली हुन्छ ।

भगवान बुद्ध मेविय सुत्रमा आज्ञा गर्नु हुन्छ, चार
धर्मको भावना गर । रागनाशको लागि अशुभ भावना
गर, व्यापाद नाश गर्न मैत्री भावना गर । वितर्क नाश गर्न
आनापान सति भावना गर र अहंकार एवं ममकार नाश
गर्न अनित्य संज्ञाको भावना गर ।

चितवन विहारको स्थापनाः संक्षिप्त परिचय

-किरण राज बज्राचार्य

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

जुनसुकै शुभकार्यमापनि सफल समाजको उत्तिकै भूमिका रहन्छ, जति एक महत्वपूर्ण व्यक्तिको यदि साहस पूर्वक कुनै शुभकार्य गर्न एक पाइला (कदम) चाली दिए पछि पछिकाहरूलाई धेरै सुविधा हुन जान्छ ।

चितवन जिल्लामा रहेको नारायणी नदिले लुम्बिनी र नारायणी अञ्चलको सिमाना छुत्याउने काम गरेको छ । विशेष त नारायणी नदीको किनारामा परेको हुँदा नारायणगढ को विकास तीव्रगतिले हुन थाल्यो । भूगोल हेर्दा हामीहरूले देख्यौंकि धेरैजसो प्रख्यात र ठूल ठूपा शहरहरू नदी अथवा समुद्रको किनारामा नै अवस्थित छ । यसैले गर्दा पनि नारायणगढ चितवनको अरु ठाउँहरू भन्दा पनि खोलगतिले विकास हुन थालेको हो ।

चर्चा गर्न लायकको कुरा यो छकि नारायणगढमा वसोवास गर्ने हरूमा उपत्यका का नेवारहरू पनि प्रशस्त छन् । हुनत यहाँ धेरै जसो संख्यामा वन्दिपुरका नेवारहरू बढि मात्रामा छन् । तैपनि यहाँ वज्राचार्य र शाक्यहरूको संख्या पनि कम छैन ।

यस नारायणगढमा विभिन्न ठाउँमा मानिसहरूको वसोवास हुन गएकोले विकास हुन थाल्यो । विशेष यो छकि पाहाड तर्फ कहिं बाटो धाटो पूरा प्रबन्ध नभएकाने पोखरा, गोखरा, वन्दिपुर, ताङ्बी, लमजुङ्ग, आदिका मानिसहरूलाई चाहिने बस्तु तून, मतितेल, कपडा आदि उप भोग्य बस्तु ठोरीमा लिन जान्ये । पाँच नारायणगढ विकास भएपछि पाहाडका मानिसहरू सब आउने थाले । चितवनमा वसोवास पनि तीव्रगतिले बढ्दै गएपछि पाहाडको बाटो धाटो बनिसके । पाहाडका वेपार घट्टै गए ।

चितवनमा बलोवास बढ़दै गएकोले नारायणगढमा वेपार कम भएन । नारायणगढमा धेरै जसो नेवारहरू वसोवास भएकाले नेवारहरूको सस्कार अनुसार धर्मको मुख्य स्थान रहेको हुँदा २०१३ साल मन्दिर चैत्यहरूको केहि नभएको ठाउँमा वस्दा पनि आफ्नो परम्परा गत संसार र धर्मलाई छोडन सकेन । २०१४ साल हरिहर मन्दिर बने पछि बुद्ध मन्दिरको अभाव पनि खट्किन थाल्यो । फल स्वरूप सर्व सम्मति बाट २०२० सालतिर नारायणीको किनारमा बालुवाको चैत्यजस्तो बनाई बुद्ध जयन्ती मनाए । साथ साथै त्यहाँ देखि हरेक महिना महिनाको पूणिमाको दिन नेवार समुदायका ३०-३५ घरहरू बाट मुट्ठि दान संकलन हुने काम भयो । अर्को वर्षको बुद्ध जयन्तीमा पनि नारायणी नदीमा बालुचाको चैत्य बनाई बुद्ध जयन्ती मनाये । यस्तै २-३ वर्ष सम्म बुद्ध जयन्ती मनाउदै आएको र मुट्ठि दान लिनेकाम भए बाट जम्मा रु. १५००/- संकलन भयो । बुद्ध मन्दीर बनाउने कुरा उठेको संदर्भमा पायक पर्ने ठाउँ (नारायण नदीको तीर बाट अग्लो भागमा) जग्गाको प्रवन्ध भयो ।

कतिव ३०-३५ घरबाट चन्दा र मुट्ठीदान बाट सैकलन हुँदा करीब रु. ५०००/- जति जम्मा हुन आयो । बुद्ध मन्दिर बनाउनको लागि स्थानिय साहु महाजनहरू सग चन्दा उठाउने कामपनि सुरु गरीयो । सो अनुसार स्थानिय साहु महाजनहरू बाट कम्तिमा रु. १००/- बढिमा करीब रु. १०००/- सम्म पनि चन्दा दिएका थिए ।

यसरी चन्दा सकलन र मुठिदान संकलन बाट प्राप्त भएको १५०००/- सम्म नगद रूपिया बाट बुद्ध मन्दिर निर्माण यार्य सुसम्पन्न भयो ।

सो बुद्ध मन्दिर निर्माण गर्ने तर्फ शिल्पकलाको काममा सहयोग गर्ने पाटनका शिल्पकार हरू थियो ।

सुन्दर र सका ढंगबाट मन्दिर (विहार) बनाउने कार्य सुसम्पन्न भए पछि सो मन्दिरमा पद्मासन मुद्राको बुद्धको मूर्ति प्रतिष्ठापना गर्ने कार्य विधि दशकर्म प्रतिष्ठान विधि अनुसार भएको थियो ।

वषौं देखिको सपना बुद्ध विहार निर्माण साकार भए पछि स्थानीय धर्म प्रेमी जनताहरूमा खसिको लहर फैलिनु स्वाभाविक थियो । तब सो मन्दिरको उद्घाटन पनि गनु पर्ने आवश्यक पर्ने आयेपछि स्थानिय जनतामा सल्लाह हुन थाल्यो । सो अनुसार स्थानिय प्रधान पञ्च मु. लाल कुमारजीबाट उद्घाटन सम्पन्न भएको थियो ।

उद्घाटनको कार्य सुसम्पन्न भएपछि बुद्ध विहारलाई (बुद्ध पार्क) नामले मदत दिने स्थानीय व्यापारसंघ तर्फ बाट चारै तर्फ पार्क जस्तो बनाएर राष्ट्रको लागि आर्थिक सहायता प्राप्त भयो र पर्वाल बनाउने काम सुसम्पन्न भयो र केहि चौर तर्फलाई नपुक जसो भएको पञ्चायतको सहायताले चारै तर्फ पर्विक पर्वालिले घेने काम भयो । सो विहारको निर्माण पछि त्यसलाई (बुद्ध पार्क) को नामले प्रख्यात हुन थाल्यो । साथै चितवनको इतिहासको पृष्ठ भूमि सग जुडाउनको लागि चितवन विहार भन्न थालियो । यो विहार नारायणी नदिको किनारमा स्थित रहेको हुनाले त्यहाँ गितल हावा बहन्छ, अतः टहल्नको लागि साँझ तिर यहाँ आउने मानिसहरूको कम छैन ।

त्यसै ताक सर्वप्रथम शाक्यानन्द महास्थाविर नारायणगढमा आउनु भयो । बुद्ध विहार भए तापनि त्यहाँ भिक्षुहरू बस्ने धर्मशाला थिएन । त्यसैले वहाँ आउनु हुँदा कुनै बन्दोवस्त नमिलेको हुनाले वस्तको लागि अलगै प्रवन्ध मिलाउनु पन्यो । वहाँको त्यस आगमनबाट धर्मशालाको आवश्यकता महसुस हुन थाल्यो । त्यसैले त्यसतर्फ विचार विमर्श हुन थाल्यो । आवश्यकता नै

आविष्कारको जननी भएको हुनाले आवश्यकता परे पछि समस्या हलगाँे तरफ प्रयास हुने रहेछ । त्यसेले चन्दा संकलन बाट बाहेक अरु आयस्रोतको उपाय बुद्धपूजाबाट प्राप्त दक्षिणाहरूको संकलन बाट बुद्ध विहारको दाँया पट्टि एकतले धर्मशाला निर्माण गर्ने काम सुसम्पन्न भयो । त्यस धर्मशाला निर्माण पूरा भएपछि कढ्देये भिक्षु तथा अनागारिका गुरुमाहरूको आगमन यस क्षेत्रमा भईरहेको छ ।

नेपाल दर्शनको शिल शिलामा बौद्ध यीर्थ यात्रीहरू आउनु हुँदा वहाँहरूको बन्दोबस्तको लागि पर्याप्तस्थानको अभाव भएको हुँदा अर्को एउटा धर्मशाला बनाउनु वनें आवश्यकता महसुस हुन थाल्यो । सो अनुसार तीर्थ यात्रीहरू बाट पनि प्राप्त भएको चन्दा र स्थानिय उपासक उपासिकाको चन्दा र श्रम दान द्वारा बुद्ध विहारको बायाँ पट्टिको २५ फिट जति लामो धर्मशालाको निर्माण भयो । सो निर्माण भएपछि केही सुविधा भएको महसुस हुन थाल्यो । तै पनि भिक्षुहरूलाई वर्षावास गर्न लागि धेरै कुराको अभाव थियो । १५२२ सौं बुद्ध जयन्ती समारोहको लागि नारायणगढ प्र. पञ्चज्यूको सिफारीमवाट तुरुन्तै कलधाराको बन्दोबस्त भयो । विशेष २०३५ सालको बुद्ध जयन्ती समारोहमा श्री माननीय हरि कुमार श्रेष्ठज्यूको सभापतित्वमा सि. डि. ओ. आदि गण्य मान्य व्यक्ति बाट पनि बुद्ध जयन्ती सहारोह मनाइयो । विस्तार विस्तार खाने पानिको ट्र्यांक, वायरुम पनि बनाउने आएश्यक हुँदै आएको छ र भविष्यमा चाँडैने बन्दोबस्त हुने आशापनि छ । जति सुविधा भयो त्यति भिक्षु अनागारिकाहरूको आगमन हुन्छ र वर्षावास बस्न प्रवन्ध मिल्ने छ । हालै टटी पनि बनाइयो ।

यस्तै असुविधाले गर्दा भन्ते भिक्षुहरू वर्षावास गर्न आग्रह गर्न सकियेको छैन । यस्तै कठिनाईको सामना गर्नु पर्ने हुनाले सबै महानुभावहरू संग आग्रह गर्न चाहन्छु ।

एउटा कुरा, नामाकरण हुँश यस बुद्ध विहारलाई चितवन महा बिहार भनिएको थियो । तर भिक्षुहरूको र बुद्धिजिवीहरूको विभिन्न टिप्पणी, अनुसार यस विहारलाई चित्रवन महविहार नभनीकन चित्रवन विहार, मात्र भन्ने गन थालेको हो । स्मरण रहोस यस विहारको स्थापना भए देखि अहिले सम्ममा हरेक वर्ष बैशाख पूर्णिमाको दिन अघि देखि चन्दा संकलन गरी नियम पूर्वक शील प्रार्थना बुद्ध पूजा पाठ र प्रवचन गोष्ठिको आयोजना गरि साँझ पख बुद्धको मूर्ति खटमा राखि हर्षोल्लासको वातावरणमा बुद्ध जयन्ती मनाउन्दै आईरहेको छ । त्यस्तै हरेक पूर्णिमा औसी र अष्टमीका दिन पनि बुद्धपूजा सुचार रूपले चलिरहेको छ । यस विहारमा यल (ल.पु.) पञ्चदानको दिन पाठन निवासीका बज्जाचार्य शाक्य नेवार समुदायहरू बाट र जें (काठमाडौं) पञ्चदान घ-हेको दिन काठमाडौं र भक्तपुर तथा अन्य नेवारहरू बाट विधि पूर्वक दान कार्य चलाउन्दै आईरहेको छ । जुन स्मरणीय छ । यसरी चितवन विहार स्थापना काल देखि अहिले सम्म नियम र विधि पूर्वक बौद्ध संस्कार चलाउन्दै आइरहेको छ ।

२०३१ सालमा अनिरुद्ध भन्तेको निर्देशनले सबै उपासक उपासिकाहरूबाट प्राप्त भएको बुद्ध सम्बन्धि पुस्तक राखी बौद्ध पुस्तकालय उद्घाटन गरि दिनु भएको छ पछि तीर्थवासी भन्तेहरू बाट र अन्य श्रद्धालु बाट पनि पुस्तकहरू प्राप्त भएको छ ।

कसेले यो लेख दृष्टिगत गरेर हामीलाई विहारको सुधार गर्नेमा मदत र सहायता दिनु भएमा चित्रवन विहार तरफ बाट त्यस श्रद्धालु व्यक्ति उपर चिरञ्जीवि हुने थिएँ । त्यसेले कसेले विहार सुधार गर्न आधिक सहायता वा अरु कुनै सहायता दिन चाहनु भएमा हामीलाई निसंकोच्च लेखेर त्याउन भई मदत गर्नु भए कृपा हुने थियो । यस विहारको संरक्षक श्री आशारत्न बज्जाचार्य हुनु हुन्छ । ★

जय बुद्ध

★★★★★★★★★★★★★★★★

जय जय जय बुद्ध भगवान्

जय करुणाकर भगवान्

प्रकट भयो तिमि यो धरतिमा

गनंतराई मानव—जग कल्याण ॥ टेक ॥

देखेर यो नर जीवन

जन्म जरा भय रोग मरणले

धेरिएको दुःख बन्धन

राज—सुख—वैभव परिजन त्यागी

खोउदे हिड्यो तिमी दुःखो निदान

सब भव—भय दुःखो निदान ॥ १ ॥

घुमे पछि आधम वन—वन

बुद्धकर चर्या जप तप गर्दे

ध्यानमा लगायो जीवन,

मारका सेना गरी पराजय

प्राप्त गन्धो महा सम्बोधिको ज्ञान

अनुपम महा सम्बोधिको ज्ञान ॥ २ ॥

भईकन अहंत बुद्ध

सत्य सुधर्मको चक्र घृमायो

मानव लोक हितार्थ

ज्ञान—अमृत दिई तिमीले बतायो

दुःख निरोधको सम्यक विधान

भव—तारक सम्यक विधान ॥ ३ ॥

नव—सन्देश सुनाउदे

देश घुम्यो तिमी, जन—मानसमा—

नूतन चेतना भर्दे,

—‘ज्योति’ शाक्य, कालिम्पोंग

मानवताको मर्म बुझायो

लोकमा गर्दे समता प्रदान

सुख—सुशान्नि समता प्रदान ॥ ४ ॥

दिईकन धपको शिक्षा

मानव सबलाई बोध गरायो

शील समाधि र प्रज्ञा

मध्यम प्रतिपद तिमीले दिलायो

मोक्ष प्रदायक सुपथ महान

निर्वाण प्रद सुपथ महान ॥ ५ ॥

बोध—प्रदीप जलाई

विश्वलाई हितकर मार्ग देखाउदे

सारा जीवन भर ने—

निर्मूल गरी भव—चक्रको हेतु

प्राप्त गन्धो महापरिनिर्वाण

अनुत्तर महा परिनिर्वाण ॥ ६ ॥

हे महामुनि प्रभु शास्ता !

विश्वमा तिम्रो अमर छ वाणी

उच्च छ धर्म—पताका,

तिम्रो ज्ञानको रथम थो जगमा।

ध्याप्त छ सूर्यको किरण समान

तम नाशक किरण समान ॥ ७ ॥

अद्वाका फूल चढाई

सस्बुद्ध ! तिम्रे चरणमा हामी

आयो बनी अनुगामी

भक्ति पुन्याई पावन मनले

गाउँदछों तिम्रे सतगुण गान

प्रभु तिम्रे सतगुण गान ॥ ८ ॥

यस्तो पनि हुँदोरहेछ !

-भाषादृत

★★★★★★★★★★★★★★★★★

आजका समाजमा मात्र होइन बुद्धको पालामा पनि धेरै कंजूस मानिस नभएको होइन । उदाहरणको लागि बुद्ध कालीन ऐउटा कथा प्रस्तुत गर्छु । बुद्धकालीन समाजमा ऐउटा ठूलो धनी सेंठ थियो । तर ऊ सारै कंजूस थियो रहेछ । त्यसले मिठो खाना चाहीं कहिले पनि खाएको थिएन, न राम्रो लुगा नै लगाएको थियो । आफै त्यसो माछे अनि कहाँ स्वास्नी र छोरा छोरीहरूलाई मिठो खाना र लुगा दिन्थ्योत !

एकदिन त्यो कंजूस साहुजी कुनै काममा अन्तै गाउँमा गइ रहेको बेलामा केही नवजवानहरू विनोद गमन (पिक्निक) आइ रहेको ठाउँमा पुऱ्यो । उनीहरू घिउ धेरै हाली मिठो हुने गरी माल्पुवा पकाइ रहेको थियो । माल्पुवा हेत्यबिरीनै मुखमा पानी आउँथ्यो, मतलब मीठो र रसिलो जस्तो लाख्यो । साहुजीको मुखमा त माल्पुवा देख्ना साथ पानी भरेक आयो । अनि उसले मनै मनमा कुरा गर्न थाल्यो— मैले पनि यस्तो घिउमा पकाएको माल्पुवा एक चोटी खान पाए कस्तो बेस दुन्थ्यो तै पनि पैसा खर्च हुने डराई कसलाई नभनी आपनो इच्छालाई दबाइ चुपचाप बसीरह्यो । तर उसको माल्पुवा खाने इच्छा र तृष्णा चाहीं मरेको थिएन । सधै त्यही मीठो खानाको मात्र संक्षना भइ रहेको हुँदा उसलाई चिन्तनमय रोगले सताउन थाल्यो । अनि निन्दा पनि लाग्दैन्थ्यो । रात भरी लामो सास फैर्दै रहन्थ्यो । ऊ प्रति दिन दुबलाउँदै गया ।

एकदिनको कुरो हो । राती नन्दा नलागेका बेलामा साहुनील साथीन्— हजुरलाई केको भिर परेको छ ? हजुर-

लाई निन्दा पनि लाग्दैन, खाना पनि खानु हुन्न, दुबला-उनु भो ?

साहुजीले भन्यो— मलाइ केही भए छैन, तै चुपलागे !

तर साहुनीलाई चित बुझेन । कुट कुट्याई सोधिन— केही छैन भन्नुभए पनि हजुरको मनमा त अवश्य पीर छ ।

कंजूसले भन्यो— अस्ती एक गाउँमा गएर फकिन्दा बाटोमा घिउमा माल्पुवा पकाइ रहेको देखें । खब मिठो जस्तो लाख्यो । त्यही माल्पुवा मात्र सम्झना आइ निन्दा पनि लागेन, खान पनि मन लागेन ।

स्वास्नीले भनिन— यस्तो सानो कुरामा हजुरले किन पीर लिनु भएको ? म अहिले नै घिउ किनेर हामीं सबैलाई पुने गरी माल्पुवा पकाइ दिन्छु नि !

कंजूस साहुले भन्यो— त्यसैलेत मैले नभनेको । मीठो र घिउको लागि धेरै पैसा खर्च हुन्छ । तैले कमाउनु पर्ने होइन, फेरि सबैलाई माल्पुवा पकाउनलाई तमिस् । खालि खर्च गर्न मात्र जानिस । चुप लागेर बस, पकाउनु पर्दैन ।

फेरि स्वास्निले भनिन— हजुर एक जनालाई मात्र पकाइ दिन्छु हुन्न ?

आफु एकलैलाई मात्र भनेको सुनेर साहुले हुन्छ भने । स्वास्निले घिउ र पिठो किनेर ल्याइन ।

कंजूस साहुले आपनो नावालख छोरा छोरीहरूलाई बोलाएर नानिहरू वाहिर बांदर नाच्ने ल्याएको छ, जाउ हेन भनी बच्चाहरूलाई फकाएर बाहिर ढपाइ ढोका बन गरी चुकुल राखिदियो । दुबै जना बैगलमा गइ माल्पुवा पकाउन थाले । माल्पुवा पकाउन्दै थिए त्यस बेला गौतम बुद्धका द्वितीय शिष्य मोगललायन भिक्षु कौसीवाट टुपुलुकक आइपुगे । उहाँको हातमा भिक्षा पात्र थियो ।

साहुजीलाई रीस उठ्यो । त्यस्तो लोभीहरू बाट

बच्चाको निमित्त बैगलमा आएको त कन यहाँ पनि आइ पुर्यो । आकाशमा हिंडुले पनि रोटी पाउन्दैनौ बुझिस् भने । उहाँ भिक्षु आकाशमा हिंडुलन थाले । साहुले फेरि भने- धुंवाले भरि दिए पनि केही पाउने छैनौ । भिक्षु त क्रहिद्वान रहे छ । खूब धुंवा फैलाइ दिए । अँखै खोल्न सकेन ।

मोगल्लायन भिक्षु त्यहाँ किन गएको भने, गैतम बुद्धले थाहा पाए कि राजगृहका सेठले आफ्नो बच्चा बच्चीहरूलाई ढापाइ आफु एकलै माल्पुवा खान लागे छ । धैरै अन्याय भयो । कस्तो कंजूस मन ! उसको हृदय बदल्नु पछं भन्ने विचार गरी आफ्नो शिष्य मोगल्लायन लाई सेठ कहाँ पठाउनु भएको रहेछ । माल्पुवा जसरी भए पनि लिएर कंजूस साहुलाई पनि साथै ल्पाउने । यही आदेश अनुसार भिक्षु मोगल्लायन सेठ कहाँ आइ पुगेको थियो ।

साहुले दिक्क भइ स्वास्नीलाई भने लौ ! त्यो लोभी भिक्षलाई एउटा सानो रोटी पकाएर देउ । स्वास्नीले पकाउन थालीन त एकदम ठूलो भएर आयो ।

कंजूस सेठ रीसले चूरभइ स्वास्नीलाई भने- तैले के गरीस, एउटा सानो रोटी पकाएर देउ भनेकोत एकदम ठूलो गरी पकाइस् ।

स्वास्नीले भनीन्- हजुरले नै पकाउनुस् त !

सेठले चाहीं आफैले सानो पिठोको टुक्रा लिएर पकाउन लायेको त रुत ठूलो भएर आयो । स्वास्नीले भनीन्- अब के भयोत हजुर ! कंजूस सेठ छक्क परेर कन् दिक्क भइकन ल, ल, एउटा रोटी दिइ पठाउनु भने । एउटा लिन लागेको त सबै एउटै धिक्का भइ आउन थाल्यो । छुट्ट्या- उनै गाहो पन्यो । लोने र स्वास्नी दुबै जनाले ताना तानी गर्दा खेरि रबर जस्तो भयो तर छुटेर आएन । सेठलाई ठूलो धक्का लाग्यो । निराश भइ सेठले भने- सबै दिएर पठाउ । पछि सबै रोटी भिक्षुको पात्रमा हाली दिए । बहाँ भिक्षुले सेठलाई पनि साथै जानु पछं । यी रोटी भगवान बुद्धले लिन पठाउनु भएको । म एकलै खानलाई लिन आएको होइन । जाउँ सँगै भने । कंजूस सेठ र साहुनी भिक्षु सँगै गए ।

भगवान बुद्ध कहाँ पुगे पछि सबै भिक्षुहरूलाई मोगल्लायनले ल्याएको रोटी वांडेर दीसके पछि भगवान् बुद्धले पनि खानु भयो र सेठलाई पनि इच्छा भर खान भनि दिनु भयो । खाइ सकेपछि भगवान् बुद्धले सेठलाई उपदेश दिनु भयो र समकाइ दिनु भयो कि कंजूस जीवन कदापी सुखी जीवन हुन सक्दैन । सुखी परिवारको लागी त्यागमय चित्त हुनु पछं । सेठको हृदय परिवर्तन भयो ।

बुद्धको क्रान्तिकारी व्यक्तित्व

★★★★★★★★★★★★★★★★★

विचार शक्तीको विकाश भए देखि नै मानिसहरूले दुःखको परिभाषा बुझेका थिए । अनि उनिहरूलाई सुखको मात्रै चाहना हुन थाल्यो । फलस्वरूप विभिन्न तथाकथित स्थानहरूको (स्वर्ग, भूत्व, वैकुण्ठ, कैलाश आदि) सृजना भयो जहाँ कि सुख मात्रै हुन्छन, दुःख भनेको छैंदै छैन भन्ने कुरा मान्छेहरूको मनमा बस्यो । तर हामीलाई आहा छ कि स्वर्गमा बसेर पनि इन्द्रलाई आफ्नो इन्द्राशन जोगाउन चिन्ता हुन्थ्यो । महादेव कैलाशबाट भाग्नु परेको घटना कथाहरू पनि सुन्न पाईन्छन् । भन्नाको तात्पर्य यो छ कि यी तथाकथित ठाउँहरूमा पनि सुख थिएन । तर जे होस मानिसहरूले पूर्ण सुख प्राप्त गर्नु नै 'मोक्ष' हो भनी बुझ्न थाले । यस मोक्षको लागि नाना प्रकारका प्रयत्नहरू गरिए । अनि विभिन्न प्रकारका यज्ञ, बलि, दान, देउता पूजा गर्नु आदिको शृङ्खला भयो ।

यस्तै समाजमा बौद्ध धर्मको उदय भएको थियो । मोक्ष प्राप्तीको विषयमा बुद्धलाई क्रान्तिकारी भन्न सकिन्छ । उहाँले सुख प्राप्त गर्नु 'मोक्ष' होइन बरू दुःखको अन्त गर्नु नै मोक्ष हो भन्नु भयो । पहिलेको पुरानो मोक्ष प्राप्त गर्ने उपाय सुख वृद्धी गर्ने विचारबाट शुरू भएकोले धेरै निष्कृट भैसकेको थियो, बाटो विराङ्गसकेको थियो । तर सुख मात्रै उपलब्ध गर्ने हो भने दुःखलाई निमूल गरी दिनु पर्दछ भन्ने बौद्धहरूको विचार छ । यसको लागि दुःखको कारण खोजि त्यसलाई हटाउनु

प्रकाश बज्राचार्य

पर्दछ । जसरी बल्ने वस्तु नभएपछि आगो बल्दैन स्थस्तै दुःखको कारण तृष्णा (स्वार्थी इच्छा) अन्त भएपछि अवश्य पनि दुःखको निमूल हुन्छ भन्ने बौद्ध धर्मालम्बी हस्तको विश्वास छ । यस प्रकार बुद्धको ४ आर्य सत्यहरू- दुःख, दुःखको कारण, दुःखको निरोध र निरोध गर्ने मार्गहरू- क्रान्तिकारी विचार हुन आयो ।

मोक्षको लागि दुःख भोग्नु अनिवार्य छ भन्ने धेरेको धारणा छ । तर निर्वाण (मोक्ष) को लागि दुःख क्षेल्नु-लाई बुद्धले कडा विरोध जनाएको थियो । उहाँले खुद ६ वर्ष सम्म घोर तपस्या गर्नु भएको थियो । जसबाट उहाँले अनुभव बाहेक अरु केही पाउनु भएन । बुद्धले एकपल्ट जैनहरूले तपस्या गरिरहेको देखेर उनिहरूलाई विरोध गरेको घटना हामी बौद्ध ग्रन्थ (त्रिपिटक) मा पाउँछौं । किलामा लेट्नु, तपस्या गर्नु, धंरे दिनसम्म भूखै बस्नु, खुटाले भूईमा नटेक्नु, टाउको जमिनमुनि गाडेर ध्यान गर्नु आदि जस्ता प्रचलित एवं तथाकथित मोक्षका मार्गलाई बुद्धले विरोध गर्नु भएको थियो ।

धेरै जसो धर्महरू ईश्वर भक्ती गर्नु नै पूजा मान्द्यन् । तर यस्तो प्रकारको भक्ती भाव बुद्ध रुचाउँदैनये । उहाँले आचरण राम्रो गरी कर्तव्य पालन नै पूजा हो भनी भन्नु भयो । जसलाई हामी प्रतिपति पूजा भन्दछौं । पहिलो प्रकारको पूजालाई आमिस पूजा भनिन्छ । पुण्य प्राप्तीको लागि धरमै बसेर पनि सकिन्छ भन्ने कुरो हिन्दू धर्म तथा बुद्ध धर्म दुवैमा पाईन्छन् । फरक यति छ कि बौद्ध धर्ममा कर्तव्य पालन गर्नु पर्दछ त हिन्दू धर्ममा ईश्वरको मनन गर्नु पर्दछ ।

यज्ञमा वा देउता कहाँ बलि दिएर मात्रै पुण्य हुँच्छ

भन्ते त यद्यपि प्रचलित छैदैख । तर बुद्धले हिसालाई सधै विरोध गरेको पनि सर्वविदितै छ । एक पलट कौशलदेशको राजाले १६ वटा सपना देखेछ । राजा डरा-एह आफ्नो पुरोहित संग उक्त सपनाको मतलब सोध्यो । आफ्नो हित द्वारे एक राम्रो मौका आएको देखेर खुशी भई राजाखुरोहितले भन्तै— “भो राजन । यो सपना धेरै अशुभ छ । तपाईंको राज्य, प्राण र सम्पति मध्य एक चिज अवश्य खतम हुनेछ ।”

राजाले डराएर सोध्यो “तब यस भयलाई हटाउन के गर्नु पर्ना त ?”

चतुर ब्राह्मणले उत्तर दियो “यसको लागी त दान दक्षिणा दिएर, थुप्रै बलि दिएर यज्ञ गर्नु पद्धत, महाराज !”

राजाले ब्राह्मणले भने जस्तै यज्ञ बलिको तैयार गरेको थियो । तर बुद्ध आएर यस यज्ञलाई रोक्नु भयो र उक्त सपनाको सत्य फल भन्नु भयो ।

पुरुषहरूको एकाधिपत्य भएको समाजमा आइमाई-हरूलाई पनि उचित हक दिलाउनेमा बुद्धलाई प्रथम सफल व्यक्ति मान्न सकिन्दछ । उहाँको आफ्नै भिक्षु संघमा पनि महिलाहरूलाई स्थान थियो । कतिपय नारीहरू बौद्ध बनेर निर्णय प्राप्त भएको हासी पाउँछौ । एक पलट कौशलको राजा बुद्धको अगाडी रून आएछ । बुद्धले सोध्नु भयो “राजन ! किन रूनु भएको ?”

“भन्ते ! मेरो रानीको छोरी जन्मेको खबरले म रोएको ।” बुद्धले भन्नु भयो “यसमा रूनु पर्ने के छ त ? यदि छोरी बुद्धीबान एवं शिलबान छिन् भने छोरो नै चाहिन्दै भन्ने के छ ? निराश नमान । छोरीलाई राम्रो सग पूलन पोषण गर । कतिपय नारीहरू पुरुषहरू भन्दा

श्रेष्ठ हुन्निन्दृन् ।” यसरी समाजमा नारी तथा पुरुषको विचको दुरी हटाउनमा बुद्धको धेरै योगदान छ ।

समाजमा एक महान क्रान्तिकारी जागरण तब आयो जब बुद्धले ‘स्वतन्त्र चिन्तन’को उपदेश दिनु भयो । “स्वतन्त्र चिन्तन” बौद्ध धर्मका एक महान विशेषता हो । एकपलट गाउँलेहरूले बुद्ध संग सोधेछ “भन्ते ! हाम्रो गाउँमा विभिन्न महात्माहरू आउने गर्दछन् । सबै आ-आफ्नो उपदेश मात्रै साँचो अरुहरूको कूठो भनी भन्दछन् । हामीले कसले भनेको मान्ने ?”

बुद्धले भन्नु भयो “तिमीहरूले कुनै ठूलो मान्द्येले भनेको भन्देमा मान्नु पर्ने केहि छैन । कुनै पनि कुरोलाई पहिले तिमीहरू आफैले ठिक छ छैन राम्ररी विचार गरेर हेर अनि मात्रै स्वीकार गर ।”

तसर्थ बौद्ध धर्ममा यस्तो कुनै ग्रन्थ छैन जसलाई कि हामी आँखा चिम्लेर मान्नु पर्दछ । तर अरु धर्महरूमा इश्वर रचित भनेर वेद, कुरान र बाइबिल आदि छन् जसलाई धर्मालम्बीहरू नाई नास्ती नगरीकन मान्द्यन् ।

एकपलट एक अबौद्ध विद्वान बुद्ध संग शास्त्रार्थमा हारेछ । उपालि भन्ने उक्त विद्वानले बुद्धलाई भनेछ “मलाई पनि आफ्नो संघमा लिनु होस् ।”

तब बुद्धले भन्नु भयो “हे उपालि ! तिमीले एक चोटि आफ्नो धर्म छाइनै पछं भन्ने केहि छैन । मेरो धर्म राम्रो छ छैन राम्रो संग विचार गरेर मात्रै बौद्ध बन । तिमी माथी कसैको दबाव छैन ।”

यस घटनाबाट बुद्धको महान व्यक्तित्वको उद्गार हुन्छ । मेरो विचार बुद्धको क्रान्तिकारी कदमहरूमा २ कदमहरू बुद्ध कालीन समाजमा साहसिक पाइलाहरू थिए । पहिलो हो समाजमा मेहनत प्रयोग गर्ने मा जोड ।

उहाँले भन्नु भएको 'आफ्नो मालिक आफै हो' भन्ने उपदेश एक महान विचार थियो । मोक्षको लागि दौता पुकारी प्रार्थना गर्ने बानी यसेबाट निमूल गर्न खोजिएको थियो । कोहि पनि मानिसले आफ्नो भविष्यको लागि अरुको हात खुटामा भर पनु ठिक छैन । कसैलाई साइकल चढनु छ भने आफैले सिक्नु पर्दै, अरुले मिकेर काम बन्दैन । त्यस्तै आफ्नो दुख घटाउन अफैले प्रयास गर्नु पर्दछ । 'यो त भगवानको लीला हो' वा 'यो त कर्ममै लेखेको' भन्दैमा काम तर्न होइन । मेहनत गरेमा भविष्य पनि बदलन सकिन्छ भन्ने बुद्ध धारणा छ । आखिर यदि हामीलाई कमाउनु छ भने आफैले मेहनत गर्नु पर्दछ - कर्ममा छ भन्दैमा पाकेट भनें होइन, देउताले हातैमा दिन आउँदैन ।

बुद्ध कालीन समाज कस्तो अवस्थामा थियो तथा त्यस समाजमा कसले कसरी अरु वर्गहरूलाई होच्याइ-राखेको थियो भन्ने कुरा बुद्धले राख्न संग चाल पाएको थियो । संस्कृत जानैहरू ब्राह्मण तथा क्षत्रियहरू मात्रै थिए । ब्राह्मण विद्वानहरू द्वारा रचित ४ वेदहरू संस्कृतमै लेखिएका थिए । आफूले लेखेका यी वेदहरू इश्वरको देन भनेर ब्राह्मणहरू भन्दथे जुन भन्ने चलन अहिले पनि छैन्छ । तर वेदहरूको अध्ययन गरे वापत हामी त्यसमा धेरै त्रुतिहरू पाउँछौ । यी त्रुतिहरू न रेखियोस भनी ब्राह्मण-हरूले वेदहरू संस्कृतमा लेखेको थियो । संस्कृतलाई ईश्वरिय भाषा बनाई दियो । तसर्थ ईश्वरका सम्पूर्ण उपदेशहरू संस्कृतमा हुन्थ्यो । ब्राह्मणहरूको एक मुख्य काम संस्कृतको वेद तथा ग्रन्थहरू पढेर अरुहरूलाई बुझाउने गर्दथ्यो । आफैले रचेका यी वेदहरूमा ब्राह्मणहरूको उच्चस्थान थियो पोल खुल्ला भन्ने डरले यी वेदहरूमा 'वैश्य तथा शुद्धहरूले वेदहरू पढन पाईंदैनन्' भन्ने कुरा उल्लेखित

थियो । महान हिन्दु दार्शनिक शंकराचार्यले पनि वेद पढने-हरूको जिञ्चो काटि दिने भनेको छ । यस्तो सामाजिक जाल बाट वैश्य तथा शुद्धहरूलाई मुक्त गरीदिने श्रेय बुद्धलाई छ । उहाँले आफ्नो उपदेश संस्कृतमा नदीकन पालिमा दिनु भयो । त्यसबेला पालि सर्व प्रचलित भाषा थियो - संस्कृत ब्राह्मण तथा क्षत्रीहरूमा मात्रै सिमित थियो ।

बुद्ध आफ्नो धर्म समस्त मानव बर्गमा फैलाउन चाहन्थ्यो । जातपातको भेदभाव उन्मूलनको लागि प्रयत्न गर्नु उहाँको अर्को क्रान्तिकारी कदम हो । यस विषयमा एक रमाइलो घटना तब घट्यो जब एक च्यामे संग बुद्धयो सामना भयो । सुनित भन्ने उक्त च्यामे बुद्ध देखेर ४ कदम पछि सरेर कुनामा लुकन गयो । बुद्धले सोधनु भयो "तिमी किन पछाडि हतेको म देखेर ?" जबाफ आयो "भो श्रमण ! तपाईंलाई मैले छोयो भने तपाईंको जात जान्छ ।"

बुद्धले भन्नु भयो "तिमि पनि म जस्तै त मान्छे हो नि । किन छूनु नहुने ?" यसरी बुद्धले च्यामेप्रति करुणा देखाउनु भयो तथा उक्त च्यामे पछि गएर बुद्धको चेला हुन गयो ।

सामाजिक कुरिति हताउन बुद्धले बनु भएको प्रयत्न सराहनिय छ । एक पल्ट उहाँ भिक्षाटन जानु भयो एक गरिब कहाँ । उक्त दरिद्रमान्धेले बुद्धलाई भनेछ "भो गौतम ! म तपाईंलाई भिक्षा दिन चाहन्छु, तर के गर्ने ? पकाएको खाना म अहिले खाँदैछु, अरु दिने म संग केही छैन । यदि हुन्छ भने म तपाईंलाई मेरो जुठो भात भए पनि दिउँकि ? बुद्धले 'हुन्छ' भने पछि दरिद्रले जुठो तर सफा चाहि खाना बुद्धको पात्रमा राखिदियो । बुद्धले केयै अन्धविश्वाशहरू समाजबाट हताएको छ ।

दार्शनिक दृष्टोकोणले पनि बुद्ध एक क्रान्तिकारी थिए।
किनकि बुद्धले द्वौता तथा नित्य आत्माको बहिस्कार गरेर
नयाँ व्यवहारिक दर्शनको सृजना गरेको थियो।

कुनैपनि क्षेत्रमा ठूलो परिवर्तन ल्याई दिनु नै क्रान्ति

हो। बुद्धले पनि सामाजिक, दार्शनिक तथा मांस्कृतिक
क्रान्तिहरू ल्याइ दिएको छ। उहाँको धेरै उपदेशहरू
क्रान्तिकारी थियो। यस्ता महान् क्रान्तिकारी माथी हाम्रो
अगाध अद्वा छ।

वय् जि शरण

-मुनीन्द्र रत्न बज्राचार्य

कृष्णलाल शाक्य

★ ★

बुद्ध छपिनि पात्र खः जि
याय् छु वन्दना प्वंगु लहाँति
अज्ञानताया भ्रम यचुकेत
वय् जि शरण छपिनि पालिकास ॥

बुद्ध छपिनि भक्त खः जि
फोने छु वरदान प्वंगु लहाँति
आशान्त हृदय शान्त यायत
वय् जि शरण छपिनि चरणस ॥

बुद्ध छपिनि मार्गी खः जि
याय् छु सेवा प्वंगु लहाँति
कायत् न्हापां पञ्चशील ज्ञान
वय् जि शरण छपिनि मार्गस ॥

बुद्ध छपिनि श्रद्धालु खः जि
याय् छु श्रद्धा प्वंगु लहाँति
कायत् बहु धर्मपदया ज्ञान
वय् जि शरण छपिनि श्रद्धाय ॥

बुद्धं शरण गच्छामि
धर्मं शरण गच्छामि
संघं शरण गच्छामि

बुद्ध वंदना

नमो बुद्धायः नमो धर्मायः
नमो संघायः प्रभु नमो नमः

पंच शिलको ज्योति जलायौ
विश्वमा शान्तिको संदेश छायौ ॥

सत्य अहिंसाको किरण फिजाई
रभा गङ्गा प्रभु प्राणि मात्र लाई ॥

भक्ति गर्वौ भगवान् बुद्धको
भजौं जय तथागत प्रभूको ॥
गर्वौ सदा त्रिरत्नको वंदना।
शरण लियोस प्रभु यही हाम्रो कामना ॥

बुद्ध शरणं गच्छामि, धर्मं शरणं गच्छामि
संघं शरणं गच्छामि, शरणं प्रभु गौतम ॥

શીલ સમાધિ પ્રજ્ઞા

★★★★★★★★★★★★★★★

છગુ સમય શ્રી ભગવાન બુદ્ધ વિજ્યાના ચ્વંગુ થાસે છ્વમ્હ ઉપાસક વયા પ્રાર્થના યાત- હે ભગવાન ! જિત શરણ વિયા વિજ્યાહું । ધ્વ સસાર ચ્યાના ચ્વન, મમતા મોહ કામ તૃણા રૂપી મી ચ્યાના ચ્વન । ધ્વ મિયા ગાલે ચ્વના ગના વન ચ્વન । હે ભગવાન ! ધ્વ મિયા ગાલ જિત લિક્યા વિજ્યાના શરણ કયા વિજ્યાહું । જિત ધ્વ ફુકંયા ગન્ધ મવગુ લેં ક્યના વિજ્યાહું, ગુગુ લેંય અલૌકિક સુખયા અનુભવ જ્વી ।

ધ્વ ખેં ન્યના વિજ્યાના ભગવાન બુદ્ધ ઉં દ્વારા દ્વારા એક વિજ્યાત- હે ઉપાસક ! થઃગુ દુને શીલ ધારણા યા: સમાધિ વ પ્રજ્ઞા ધારણાયા શાન્તિ પ્રાપ્ત જ્વી ।

અનલી ધ્વ ઉપાસક વિન્દિ યાત- હે ભગવાન ! શીલ સમાધિ પ્રજ્ઞા ધૈંગુ છુ ખ: ? જિ ધ્વીકે મફુત । છ્લપોલ જિગુ ઉપરે કૃપા તયા વિજ્યાના બાંલાક ધ્વીકા વિજ્યાય માલ ।

ભગવાન બુદ્ધ આજા દ્વેકા વિજ્યાત- હે ઉપાસક ! દકલે ન્હાપાં શીલ યાત મહસિકી । દકસિવે ઉત્તમગુ ધર્મયા થાં હે શીલ છ: । શીલે સ્થીરગુ ધર્મ ગુલસં ડગે જ્વીમખ । ધ્વ હે શીલયાત મહસિક્યગુ સ્વચ: । શીલે દઢજુયા ગુમહ મનુખં જ્વ ન્યાગુ ઇન્દ્રિય (શ્રદ્ધેન્દ્રિય, વીર્યેન્દ્રિય, સ્મર્તીન્દ્રિય, સમાધીન્દ્રિય, પ્રજ્ઞન્દ્રિય) યા ભાવના યાયી વ યોગી જ્વી । ગુમહસ્યં થુકેયા અભ્યાસ યાયી, ઉમહ સંયમી મનુખં મમતા મોહ કામ તૃણા આદિ પાખેં છુટે જ્વી । ગુમહસ્યં થુકેયા અભ્યાસ યાયી, વૈત મમતા મોહ કામ તૃણાયા મિ જવાલાં ધિબે ફેમખુ । ઉક્યે થુકેયા અભ્યાસ યાના થઃગુ દુને શીલ

અનુવાદક ગજરાજ બજ્જાચાર્ય

ધારણયા । તર શીલ ધારણા યાયેત દકલે ન્હાપાં થઃગુ દુને શ્રદ્ધા દેમા । શ્રદ્ધા મદ્યેક મનુખ છું હે યાયે ફેમખુ; ગયે જગમદ્યેક છે અડે જ્વીમખુ, અથેહે શ્રદ્ધા મદ્યેક છું હે ભાવના યાયે ફેમખુ । ઉક્યે નિર્તિ દકલે ન્હાપાં થઃગુ દુને શ્રદ્ધા દ્વેકો । શ્રદ્ધાં થઃગુ મનયાત સ્વચ્છ પ્રસન્ન નિર્મલ યા, અલેતિનિ ભાવના યાગુ અભ્યાસ યા । થુગુ પ્રકારે નિહ્યાન્ધિથં અભ્યાસયાત ધાલસા છ થઃગુ દુને સીલ ધારણ યાયેત સહાયતા મિલે જ્વી । ગુમહસિકે શીલયે જાગુ અમૂલ્ય ધન દૈ, ઉમહ ઉખેંથુખે બ્વાંય જ્વીગુ આવશ્યકતા હે મદુ ।

ચિત્ત સ્થીર યાના થઃગુ લક્ષ્ય પાલે ન્હાવનેગુહે સમાધિ લક્ષણ ખ: । સમાધિસ ચ્વંસહ્યાત પુણ્ય ધર્મ બરદાન સ્વરૂપ પ્રાપ્ત જ્વી । પુણ્ય ધર્મ ફુકં થુકેહે વધા ચ્વેવૈ । ગયેકી ખુસી છગુ લક્ષ્ય જવના સમુદ્ર પાલે ન્હાના વનાલી આખિરે સમુદ્ર વના વિલીન જ્યા વની, અથેહે ગુલિન પુણ્ય ધર્મંદુ થુપિફુકં સમાધિસ સ્થીર જ્વીવં તિનિ વિમુક્તિ સુખ થુકેવા વધા ચ્વ વૈ । અથે જુગુલિ સમાધિયા અભ્યાસ ધૈંગુને સાપ હે આવશ્યક જુ । સમાધિસ લગેજ્વીવં સત્યગુ જ્ઞાન દયાવૈ, ધ્વ જ્ઞાન તેજયા પ્રકાશ ન્હાને ખને દયાવૈ, અલે છગુ આનન્દદ્યા અનુભવ દૈ । ધ્વ આનન્દદ્યા વધાન શબ્દનં ધાયેત થાકુ । હે ઉપાસક ! ધ્વ સુખજા વં હે સિવય ફે, ગુમહસ્યં થુકેયા અનુભવ યાયી । સમાધિસ લગે જુસ્યેલી મમતા મોહ કામ તૃણા આદિ ફુકં ભસ્મ જુયાવની અલે સત્વગુણ ચ્વેથાહાં વૈ । ઉકેન્રિત હે ઉપાસક ! પલદ્વ જુસા નિહ્યાન્ધિથ સમાધિયા અભ્યાસ યાયેગુ યા । થુકે આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત જુયા સત્યગુ શાન્તિ પ્રાપ્ત જ્વી ।

ઠીક જ્વીક સંકે જ્વીગુહે પ્રજ્ઞાયાત સિક્યગુ ખ: । ઠીક જ્વીક સંફેજ્વીવં થવખ: ધ્વ મખુ ધકા ધાયેફે । થુકે યાના જ્ઞાન ઉત્પન્ન જ્વી । જ્ઞાનઉત્પન્ન જ્વીવં અવિદ્યારૂપી અન્ધકાર

मदयावनी, अले विद्यारूपी प्रकाश दयावै । गुरुहसिया दुने विद्यारूपा प्रकाश दयावै, वैत प्यंगुर्लि आयंसत्य बाँलाक खनेदयावै । गुरुहस्यं थुकेयात बाँलाक दर्शनयायी, उम्हस्यं अनित्य दुःख अनात्मायात बाँलाक ज्ञानं सिक्षयै । अले ममता मोह काम तृष्णायागु मायाजाले लायीमखु, थुके निर्लिप्त ज्वी । प्रजावानम्ह मनुखं ज्ञानरूपी च्यानाच्वगु भत ज्वना वना च्वनी । थुकेयागु प्रकाशं सकभनं खया च्वनी । व मनुखं सांसारिक सुख दुःखयात बाँलाक म्हर्सिक्य फै । उक्ते वमनु न्ह्यागु परिस्थितिले नं विचलित ज्वी मखु ।

थःगु विपरित परिस्थिति यात न बाँलाक संझेजुया थःगु प्रज्ञां श्वैत छिक दयेकाबी । थव मनुखं इव ज्यु थव मज्यु धका सिका पाप पुण्यया परिभाषा सिक्य फै । अज्याम्ह प्रजावानम्ह मनुया चित्ते ब्लेश दया वैमखु । ममता मोह काम तृष्णाया भावं वैत दुःख बीमखु, अले व मनु न्ह्यावले शान्त व प्रसन्न जृया च्वनी । शील समाधि प्रज्ञा – थव स्वंगु रत्न प्राप्त जुम्येली वैत अमृत पद प्राप्त ज्वी ।

श्वहे भगवान बुद्धया उपदेश खः ।

‘धर्मदूत’ परिकायागु

धर्म शाकच्छा

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

सकले धयाथे अध्ययन याइपि मुन । थव मुंज्या तःला लिणा जूगु जुल । छम्हेस्यां धाल गथे धर्मशाकच्छा कार्यक्रम नं पयासुया वन ।

छम्हेस्यां धाल – नेपाले न्ह्यागु दुरु दासि वे थे जा खः नि । न्ह्यापां छक खूब च्याना वइ, कार्यकर्ताति निस्वार्थी जुया ज्या याइ । अले विस्तारं उत्साह फयासुया वनी । स्वार्थ पह प्यहाँ वइ । सल्लाह मध्या, ज्या बाँलाक मया, मनोमानिया खैं पिहाँ वै । ज्या यामेसित सहयोग मवीगु व सहयोग मदुगुया खैं न्ह्योने दै वै । दकले अपो कचवं पिहाँ बैगु नेतृत्वया वारे खः । कीथाय् धासा ज्या याना च्वंपिन्त अपो उत्साह बीगु मखु कि वया प्रति अमैत्री व्यवहार याक्गु वया जक नां प्रचार जुल धका नुग मुइगु । गुर्लि गुर्लि नायो जूमेस्यां थःम्हं जक धयाथे ज्वीमा धयागु पह पिकाइगु । न्ह्यागु संस्थाय् परस्पर असन्तुष्ट

मैदूघत

भाव पिहाँ वंगु । गुर्लि गुर्लि थःम्हं ज्या छुं याइ मखु याना च्वंपिन्त कुं ख्यना लुच्चा खैं ल्हाना च्वनीपि दु ।

मेम्हस्यां धाल – नेपाले न्ह्यागु दुरु दासि वे थे धयागु शत प्रतिशत ला मखु । गुर्लि गुर्लि संस्थात दिन प्रति दिन उन्नति व विकास जुजुं वया च्वंगु दु ।

आनन्दकुटी विहार गुठी जन्म तुसे निसे न्यादैया भित्रे ततःपगु बढकालीन सफूत फिष्यंगु पिहाँ वे धुंकल । आनन्द भूमि पत्रिका पिहाँ वया च्वंगु खुँदै वत । थव फुक संस्थापक भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरया उत्साहया फल खः ।

श्रीघले धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी धका चिकिचा धगु संस्था छ्गू जन्म जुल । उकिया नायो मिसाम्ह खः । जन्म जुसे निसे सक्रिय रूप उन्नति जुया वैच्वन । प्यदै न्यादैया भित्रे ५८ गू सफूत पिकाय् धुंकल । न्हेगु वार्षिक बुद्ध जयन्ति विशेषाङ्क पिहाँ वे धुंकल । गाँ गामे वना बौद्ध शिक्षा प्रचार याना है च्वन । आः ला अचल

व्यापि बुद्ध पूजा शुरू जुल । नायो ज्वीपि गतिलात
ध्यायं संस्था गतिशील ज्वीगु खः ।

मेघं छम्हस्यां न्यन- का आः ज्ञान या खं छगू सीके
माला चवंगु दु । उखुनु छक बनेपा (भोंत) या चन्द्र-
कीर्ति विहारे चाह्य वनावले २० मह ३० मह ती ध्यान
याना चवंपि खना । अनसं थासं थासे ततःगोगु आखलं
च्यापा पर्चा टिका तल कि आनापानसति ध्यान धयाग्
वित्त एकाग्रता जक देकेगु मखु चित्त शुद्धिकरण यायगु नं
खः । ध्यान वःलात धायव कर्पिनि दोष मालेगु बानि
मदया थःगु दोष न्हापां खनी ।

चित्त शुद्धीकरण यायगु व करपिनिगु दोष माले मज्यू
धागु खं स्पष्ट मज् । बाँलाक मथू छु धागु थें ?

छम्हसे धाल- आम ध्यान सम्बन्धी खं गम्भीर ।
ध्यान याका चवंपिके न्यनेमागु खं खः । बौद्ध ध्यान धयागु
सफू अनुसारला झीके अपो याना म्वामदुगु कल्पना वया
चवंनी । म्वा मदुगु शंका जुया चवंनी । करपिनिगु दोष जक
खना चवंनीगु बानि दु । थुकि याना मन क्यानुसे चवंना
चवं । इह हे का चित्त अशुद्ध ज्वीगु धयागु । थज्योगु
कुबानि मदेका छोयगु हे चित्त शुद्धी करण यायगु खः ।

हानं प्रश्न वल- मखु ! करपिनिगु दोष माले मज्यू
धागु छु ! थः पासा पिसं व हितैषि पिसं मखु मखुगु ज्या
याना चवंसान सुंक मस्यू पह याना चवंनेगु ला ? थः काय्

म्हाय पि स्यना वंसां माँ-बौपि सुंक चवं चवंनेगु ला ?
चाला बाँमलापि, अन्याय याना चवंपि खंसानं सुंक चवं
धागु ला ? गथे धका इवीका कायगु ?

लिसः- अथे मखु । करपिनिगु दोष जक माला थः
छम्ह जक भि भालपा चवंनीपि यवं दु । थःनं गति
मलासा, लुच्चा जुया चवंसान करपि लुच्चा जुया चवंगु
जक खंकेगु बानि मज्यू धागु खः । धात्ये धाय माल धासा
करपिनि दोष मालेगु बानि दुमेन्या मने गुबले शान्ति दै
मखु । छाय धासा दोष मदुर्पि मनून माले कै मखु । तर
थः पासा वा सम्बन्ध दुपिसं मखुगु ज्या याना चवंसा इमितं
सुधार यायमा, न्वायमा । माँ अबुं काय म्हाय पित्त
मन्वासा सुनां न्वाइ । मन्वात धासा मनूत स्यना वनी
वाहिक भिनी मखु ।

ध्यान यायेवले थःत थःम्हं म्हसी धागु गथेले ?

ध्यान तगु मछि प्रकार या दु । विशेषं आतापान
अर्थात सासः दुहाँ वल पिहाँवन धयागुली ध्यान तया
चवंने बले थः गज्योम्ह धयागु छलंग न्हायकने थें खने दया
वइ । आपासितं थः गज्योम्ह धयागु म्हसी मखु । ध्यान-
याय बले मने चवंगु खं ल्यें दना वइ । अले थः गज्योम्ह
धयागु इवीका काय अपु । होश दया वइ । अले करपिनिगु
दोष जक मालेगु बानि मदया वनो । का थौया शाकच्छा
बाँलाक जुल । लिपा लिपा नं थथे हे खं पिहाँ वेमा ।

पाल्पा होलन्दी

विहारको स्थिति के छ ?

*****

जब पाल्पाका केही प्रतिष्ठित व्यक्ति वा म सँग परिचित व्यक्ति यहाँ आउँछन् तब उनीहरूले म सँग होलन्दी विहारको स्थितिकोबारेमा न सोधि छाडदैनन् । त्यस बहुत मैले वहाँहरूलाई वस्तु स्थिति यथार्थरूपमा अवगत गराइ दिने गर्हुँ ।

यहाँ आउने जोसुकैले पनि होलन्दी विहारको काम किन नभएको हो भनी म सँग सोधच्छन् । ती सोइनेहरूको ढाँचाबाट मेरो मनमा यस्तो लाग्छकि शायद त्यहाँको काम मैलेनै रोकि राखेको वा मैलेनै नगरेको हो ।

यस विषयमा पाल्पाली नागरिक सज्जनहरू र अरु सर्व साधारण सज्जरहरूलाई त्यहाँको वस्तुस्थितिको हाल र यसको शुरुदेखिको केही कुरा संक्षेपमा यहाँ प्रकाश पाने प्रयत्न गरेको छु ।

कुरा २०२८ साल देखिको हो । कुनै कारणले म पाल्पा तान्सेन पुगेको थिएँ । सयोगवश पाल्पा भिमसेनटोल ज्ञानमाला संघका अध्यक्ष श्री दशरथ मुनी शाक्यसँग “कुनै एक नयाँ विहारस्थान बनाउन पाए हुन्थ्यो । हाल श्रद्धेय शाक्यानन्द महास्थविर बसिरहनु भएको विहारमा कुनै अभ्यागत भिक्षुहरू आउँदा बस्ने ठाउँपनि छैन फेरि त्यस रथानमा शान्त वातावरण पनि छैन, चारैतिर घरहरू मात्र छन् र चर्ची पनि छैन” भन्ने आदि कुरो चल्यो ।

यो कुरो सुनेर मेरो मनमा पनि यस्तो लाग्यो- “साँचै ३० सौं वर्षदेखि श्रद्धेय शाक्यानन्द महास्थविरले त्यस

ले० भिक्षु अमृतानन्द

सतल विहार (आनन्द विहार) मा जीवन बिताइ सक्नु भएको छ र पाल्पालीहरूलाई धर्मको प्रबोध गराउँदै आउनु भएको छ वहाँले पाल्पालीहरूको लागि धेरै तपस्या गरि सक्नु भएको छ : ३०/३० वर्षसम्म छाडा विसाब गर्ने ठाउँ सम्म पनि नभएको ठाउँमा बसी जीवन बिताई सक्नु भयो । वहाँकै नाउँमा एउटा उचित विहार बनाइदिनु राख्न छुने छ । वहाँले पाल्पालीहरूको निभित्त गर्नु भएको त्याग र तपस्याको ऋण तिरे जस्तो पनि हुने थियो ।”

यसको अर्तिरक्त मेरो मनमा यस्तो पनि लाग्यो कि- “कुनै उचित ठाउँ पाएमा तीर्थयात्रीहरू बस्ने एक शाला पनि बनाउन सकिन्दै । किनभने काठमाडौं बाट बसडारा लुम्बिनी जाने तीर्थयात्रीहरू एक पन्थ दुडकाज भन्ने छै पाल्पामा पनि एकदिन बिताउन चाहन्दैन । भनाइको मतलब काठमाडौं बाट बाहिर नगरेका सज्जनहरू काठमाडौंबाट आई पोखरामा एकदिन बस्दैन । त्यसपछि पाल्पामा पनि एक दिन बस्न चाहन्दैन । तर सबै जसो यात्रीहरूले यो भनेको सुनेकि पाल्पा राम्रो ठाउँ भएतापनि त्यहाँ कहिपनि टिक्ने ठाउँ छैन । त्यसैले बासबस्ने ठाउँ कुनै धर्मशाला भए लुम्बिनी जाने यात्रीहरू एकदिन भएपनि अवश्य पनि पाल्पाको रमाइलो दृश्यावलोकन गर्ने थिए होलान् । पाल्पा तान्सेन हेरेर आउने सबै जसोले पाल्पाका मानिसहरू अति राम्रा छन् र नगर पनि सफा सुगंधर छ भनी बयान गर्न्दैन ।”

०२८/१०/२९ मा अचानक पाल्पा भिमसेनटोल ज्ञानमाला संघ आनन्द विहारका अध्यक्ष श्री दशरथमुनि शाक्यद्वारा एक पत्र पाएँ । वहाँले त्यस पत्रमा “अम्बरनारायण गुठीका धनी प० २ नं गोद्वा बोलाङ्ग बस्ने श्री

डिं लालजङ्ग थापा र जमादार चन्द्रजङ्ग थापा ज्यूहरुले विहार बनाउनको निमित्त पाल्पा ज्ञानमाला संघ आनन्द-विहारलाई ८०/८० हात दिनेछौं भनी खुशीसाथ बाहाली पूर्जी समेत बनाई प्रदान गर्नु भयो” भनी उल्लेख गर्नु भएको छ । यो शर्त पनि राखेको छ भन्ने कुरा सुनेको छु कि—“सब संस्था विहार बनाउने काम बाहेक अरु व्यक्तिगत काममा लगाउन पाइने छैन । विहार बनाई भिक्षु सधुको प्रयोगको निमित्त प्रदान गर्नु पर्नेछ र यही उत्तम काम हुनेछ” भन्ने कुरा पनि अम्बरनारायण गुठीका धनीहरूले भन्नु भएको कुरा पनि पछि थाहा पाएँ । सोही पत्रमा मलाई तुरुन्त पाल्पा आउनु हुन अनुरोध पनि गरेको थियो । प्रसन्न भएर पछि म पनि पाल्पा गएँ । ज्ञानमाला संघका सबै सदस्यहरू र अरु पाल्पाका गन्य-मान्य व्यक्तिहरू सहित भेला भएको एक सभाले मेरो अध्यक्षतामा “विहार निर्माण समिति” भन्ने एक समिति गठन गयो । अध्यक्ष हुनमा मेरो इच्छा त थिएन । तर बाध्यताबस अध्यक्ष हुनै पन्थ्यो । अहिलेको मेरो संस्मरण अनुसार यस समितिमा श्रद्धेय शाक्यानन्द महास्थविर उपाध्यक्ष, श्री नगेन्द्र शेकर बज्जाचार्य सेक्रेटरी, श्री सन्तलाल शाक्य कोषाध्यक्ष तथा ज्ञानमाला संघका अध्यक्ष श्री दशरथमुनि शाक्य, वैद्य गोविन्द, किश्मत, सानुकाजा, बाबुकांजी र पाल्पा नगर पञ्चायतका प्रधानपञ्च पदेन सदस्य आदि चुनिए । अरुहरू पनि सदस्यहरू छन् होलान् । तर मलाई त्यसको राम्रो ख्याल हुन सकेन । यसको लाग क्षमा प्रार्थी छ ।

अनि मेरो मनमा “आफ्नो जन्मस्थलको निमित्त केही सेवागर्न पाउनु अहोभाग्यको कुरो हो” भन्ने जस्तो लाग्यो र मैले केही चन्दा संकलन गरिदिने तरफ ध्यानदिएँ । त्यसपछि थाइलैण्डबाट त्यस विहारमा राख्नको निमित्त

एक सुन्दर तथा भव्य बुद्धमूर्ति पनि उपलब्ध भयो । जसक हल्तान्तरण समारोह तानसेनको बालमन्दिरको शालामा भएको कुरा सबै पाल्पालीहरूलाई अर्कै सम्झना हुनुपछं । त्यस्तैगरी थाई तीर्थयात्रीहरूद्वारा सोही शालामा हजारौं रूपैयाँको चन्दा प्रदान गर्ने समारोह भएको पनि पाल्पाली-हरूले बिसेको छैनन् होला ।

यसै बबत म ३/४ महीना जति पाल्पामा बसी विहार निर्माणको काम गरेर दुइवटा घरहरू र एक मन्दिर तयार गरे । मन्दिरको घरमा चाहिं छाना भनी वा ढलान भनी गर्न बाँकी नै थियो । त्यस्तैगरी अरु दुइवटा घरहरूमा पनि छाना हाल्ने काम बाँकी नै रह्यो । केवल पानीबाट बचाउनको निमित्त कर्कट पाताहरूले त्यसै छोपेको थियो । यतिन्ज्यल सकलित धन पनि सिद्धियो । अनि यसको आय-ब्ययको हिसाब तयार पारी समितिद्वारा पास गरी इकाइशित पनि गरेकांधियो । यो वासलात प्रकाशित गर्ने बेलामा “विहार निर्माण समिति” बैंक खातामा केवल १०३/८ पैसा मात्र बाँकी थियो । यतिन्ज्यलसम्म १,०४,०९९/८२ पैसा खर्च भइसकेको थियो । यो खर्चमा पाल्पाका केही साहु महाजनहरूका ४.५ हजार चन्दा बाहेक अरु सबै चन्दा विदेशबाट नै प्राप्त भएका हुन् ।

धेरै जसो पाल्पाली साहुमहाजनहरूले “हामीकहाँ चन्दा नै लिन आएन” भन्द्यन् रे भन्ने कुरा पनि अहिले सुन्नपाएँ । २०३२/४/७/३ मा वासलात प्रकाशित भए-दखि यता अथको अभावलेगर्दा निर्माण कार्य पनि रोकिन गयो । निर्माण समितिका सदस्य र पदाधिकारीहरूले पनि त्यति चाख लिएन् कि जति चाख लिनुपर्यो । म चाहीं ज्यादै बेफुर्सदीको कारणले गर्दा ४ महीनापछि काठमाडौं छकिहाले । विहारको काम पुरागर्न अब कुनै खास

कठिनाइ काम बाँकी थिएन । स्याना तिना कामहरू मात्र बाँकी थिए ।

अनि त्यसपछि पुनः प्रयत्नगरी ०३२ साल कातिक १४ मते मैले श्री दशरथमुनि शाक्यलाई ३१,४७४।- एक-तीस हजार चार शय चौहोत्तर र ८ ०००।- आठ हजार गरी जम्मा ३९,४७४।- उनचालीस हजार चारशय चौहोत्तर रुपैयाँ बुकाइ दिएको थिए । यी मध्ये पहिलो ३१ हजारको रकम थाइहरूबाट प्राप्त भएको र दोब्रो ८ हजार चाहिं सुश्री शोभा शाक्यबाट असुल भएको हो ।

साँच्चे भनौ भने ०३२ सालदेखि यता होलन्दी विहार निर्माण समितिका कुनै पनि पदाधिकारी अथवा सदस्यहरूबाट कुनै पनि पत्रको जवाफ न पाउनु भेरो निमित्त सारै नै दुर्भाग्यको कुरा हो । पत्रको जवाफ पाएपो 'ए ! यस्तो यस्तो कारण परेकोले निर्माणकार्य सिद्धाउन न सकेको रहेछ' भन्ने कुरा थाहा पाउन सक्ने थिए । अहै ! जति पत्र लेखे पनि न सेक्रेटरी महोदयले जवाफ दिन्छन्, न दशरथ महोदयले जवाफ दिन्छन् । न त उपाध्यक्ष महोदयले जवाफ दिन्छन् ! अन्तमा आफैलाई सारै लाज लागी २०३३ साल भाद्र २४ मतेको दिन उपाध्यक्षज्युको नाममा निर्माण समितिको अध्यक्षपदबाट त्यागपत्र दिई सोको बोधाथं मैले श्री सेक्रेटरी महोदयलाई पनि पठाई दिए ।

कुनै सभासमितिको साधारण नियम अनुसार सो त्यागपत्र स्वीकृत भयो वा भएन भन्ने कुराको जवाफ आउनु पर्थ्यो । तर अपसोच छ कि आजसम्म पनि मैले त्यसको जवाफ पाएको छैन ।

त्यागपत्र दिइकेपछि पनि मन नमानेको हुनाले समय समयमा कुनै कुरा सोधेर पठाउँद थिए । हाल जापान-बाट फक्किसकेपछि पनि पत्र पठाएको थिए । तर किन

होला कुन्ति पत्रको जवाफ चाहिं पटकै आउँदै आउँदैन ।

कुनै सध संस्थालाई कुनै निर्माणकार्य गर्नको निमित्त पैसा नभएर धौ धौ हुन्छ । तर पाल्पा होलन्दी विहार निर्माण समितिले भने पैसा पाएर पनि आफ्नो नगरको शोभा बढने काममा कुनै वास्ता नगरी चुप लागेर बसिरहेको अनुभव हुन्छ । यो भन्दा बढता दुःखको कुरा अरू के होला ।

निर्माण कार्य हेरिदिनको निमित्त पाल्पाकै हाल बुट्ट-वलमा बसिरहनु भएका चुन्द महास्थविर आई हेरिदिनेछु भनी गतवर्ष कागुन महीनातिर आउनु भएको थियो । तर बहालाई फर्काई पठाइदिए ।

विहार बनाउनको निमित्त शुरू शुरूमा तल्लीन भई काम गर्नेहरूले त यसै जीवनमा प्रतिफल पाइसकेकै छन । भनाइको मतलब विहार बनाउने काममा लाग्ने ती सज्जनहरूले अम्बरनारायण गुठीका होलन्दी विहारको वरिपरिको जग्गा आ-आफ्नो नाममा पाइसकेकै छन । विहार निर्माण कार्यमा लाभदाको प्रतिफल त बहाहरूले यसै जीवनमा पाइसक्नु भएको छ । शायद यसैले होला अब बहाहरू जस्ता जवाफदेही पुरुषहरूले निर्माण कार्य पुरागर्ने पट्टि ध्वान नदिनु भएको होला । हां, सुनेको छु कि त्यसपछि त्यहाँ बिजुली राख्ने काम सम्पन्न भयो, शालामा फल्याक राख्ने काम भयो तर पाल्पा नगर पञ्चायतले मिति २०३२/१/८ को पत्रद्वारा होलन्दीबाट दिएको पानी भने विहारमा नआउने स्थितिमा पुरेको छ भन्ने हल्ला बाहिर बाहिरबाट सुन्दछु ।

अन्तमा पाल्पाली जनताहरूलाई यो भन्न चाहन्छु कि वर्तमान निर्माण समितिले सो निर्माण काम पुरा गर्न सक्तैन भने अर्को निर्माण समिति पुनर्गठन गरी गरे पनि हुन्थ्यो । किन भने यो निर्माण काम सबै पाल्पावासी

ज्ञानमाला संघ सहित सबै भक्तजनहरूको हो । कुनै खास एक व्यक्तिको होइन । अतः पाल्पा नगर पञ्चायतले नै यस पुनित काममा ध्यान दिए कति राम्रो हुनेथियो र सन् १९७९ लुम्बिनी वर्ष भित्र सिद्धाउनसके पाल्पाको कति श्रेय हुने थियो होला । यो पनि जनाउन चाहन्छु कि होलन्दी विहार निर्माणको लागि अहिले फेरि मसँग

जति चन्दा जम्मा भएको छ त्यो रकम आगामी चैत्र मसान्त सम्ममा होलन्दीको काम पुनः शुरू गरेमा मसँग जम्मा भएका अन्नाजि २०१२२ हजार रुपैयाँ निर्माण समितिलाई दिइ दिनेछु अन्यथा उक्त रकम आनन्दकुटी विहार जीर्णोद्धारको काममा लगाई सो को सूचना चन्दादाताहरूलाई पठाई दिनेछु ।

सम्पादकीय—

श्री ५ महाराजाधिराज सरकारबाट गत फागुन १० गते समुद्घाटन गरिबवक्सेको सिद्धार्थ नगर-लुम्बिनी मार्गको निर्माणले अन्तर्राष्ट्रीय लुम्बिनी वर्षलाई ठूलो योगदान पुन्याउनुका साथै लुम्बिनी विकासको कार्यक्रम लाई ठूलो मद्दत मिलेको छ ।

लुम्बिनी मार्ग निर्माणमा आशातीत ढीला सुन्निभएको देखिन्दा लुम्बिनी विकास प्रति राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रीय जगतमा ठूलो गुनासो भइरहेको चर्चा सुनिन्द्यो । गत फागुन १० गते श्री ५ महाराजाधिराज सरकारबाट गरिबवक्सेको उक्त मार्गको समुद्घाटन पछि बौद्ध जगतमा अपार हर्ष र उत्साह फैलिन थालियो । अब त लुम्बिनी को भविष्य उज्वल हुने निश्चित भयो भन्ने चर्चा हुन थाल्यो ।

श्री ५ वीरेन्द्र सरकारको असीम निगाह र अभिरुचिले गर्दा नै उक्त सडकको निर्माण यथाशीघ्र पुरा हुन गएको विश्वास गरिएको छ । लुम्बिनी विकासमा मौसूक सरकारको अभिरुचि भएकोले नै यस वर्ष भित्र ३ पटक

भगवान बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीमा सवारी होइ बासेको हो । यस्तै भविष्यमा पनि लुम्बिनी र कपिलवस्तुमा सवारी होइबक्सने छ भन्ने आशा गन राकिन्छ । अतः सारा नेपाली बौद्ध श्री ५ सरकार प्रति कृतज्ञ छन् । साथै लुम्बिनी विकासका अध्यक्ष श्री लोक दर्शन वजाचायले लुम्बिनी विकासको लागी गरीरहेको प्रयास पर्न यहाँ स्मरणीय छ । किनकि दुइ तीन साल देखि लुम्बिनीमा लाखौं वृक्षारोपन र उद्यानको निर्माण वहाँकै प्रयासको फल हो । तर यात्रुहरूको लागि अत्यावश्यक पानी चप्पि र अरू चीजको प्रवन्ध तिर पनि यथाशीघ्र ध्यान दिनु पर्ने जरूरी देखिन्छ ।

देशको विकासको लागि यातायान तथा सचार अत्यावश्यक भएको छ । लुम्बिनी मार्ग बौद्ध तीर्थस्थल को दृष्टिले मात्र होइन व्यापारिक, आर्थिक उन्नति र पर्यटकहरूको दृष्टिले पनि महत्वपूर्ण भएको सिद्ध हुन्छ । जे होस सिद्धार्थनगर-लुम्बिनी मार्गको समुद्घाटन लुम्बिनी वर्षको ठूलो उपलब्धि हो ।

कपिलवस्तु मार्ग

अब पाली आउँछ लुम्बिनी-कपिलवस्तु मार्गको निर्माण गर्नु । सबैलाई थाहा भएकै कुरो हो कपिलवस्तु (तिलौराकोट) सिद्धार्थ गौतमको बुबा शुद्धोदन महाराजको राज्य थियो भन्ने । अब त्यहाँ दरबार र अरू तत्सम्बन्धी शहरको ध्वंसावशेष मात्र बाकि रहेको छ । कपिलवस्तु तिलौराकोट जाने बाटो नभएकोले विदेशी यात्रुहरूलाई त्यहाँ जान असुविधा भइरहेको छ । सकंती कपिलवस्तु तिलौराकोट बारे उनीहरू अनभज्ञ छन् ।

अपशोचको कुरो यो छ कि मित्रराष्ट्र भारतको पिपर हवामा कांछि कपिलवस्तुको प्रादुर्भाव भएको । त्यहाँ जानलाई भारत सरकारको तर्फबाट पक्की रास्तो पीच सडक बनाई दिएको छ र लुम्बिनी जाने विदेशी तीर्थयात्री-सबै नवकली कांछि कपिलवस्तु पिपरहवा दर्शनार्थ जान्नन्दन । त्यहाँ खुदाइको काम पनि आशातीत रास्तो गरिएको छ । तर खुशीको कुरो के छ भने त्यहाँ फेला परेका ध्वंसावशेष शुद्धोदन महाराजको दरबार नभई

भिक्षुहरू बम्ने विहारको हुन गएको छ ।

जेहोस हास्रो तरफबाट गर्नु पर्ने यथाशीघ्र कपिलवस्तु तिलौराकोट जाने सडकको निर्माण गर्न अत्यावश्यक हुन आउँछ । लुम्बिनीबाट नै त्यहाँ जाने बाटोको निर्माण हुनु पर्दछ । हाललाई पीच सडक नभए पनि वर्षायाममा पनि तीर्थयात्रीहरू जान लायक गरी ग्रावलिङ गरि लुम्बिनी कपिलवस्तु मार्गको कायं शुभारम्भ हुनेछ भन्ने आशा गरिएको छ ।

लुम्बिनी वर्षको शुरूमा नै श्री ५ महाराजाधिराज सरकारबाट अभिरूचि लिड बक्सेकोले लुम्बिनी मार्ग छिटो पूर्ण हुन गए जस्तै लुम्बिनी कपिलवस्तु मार्गको निर्माण मा पनि मौसूक सरकारबाट अभिरूचि लिई बक्सने छ भन्ने आशा र विश्वास गरिएको छ ।

कपिलवस्तुको विकास कार्य पनि लुम्बिनी विकास समितिलाई नै सुनिष्पिदिए लुम्बिनी कपिलवस्तु मार्ग निर्माण र विकास गर्न सजिलो हुनेछ भन्ने चर्चा छ । साथै देव-दहोरी विकास पनि स्मरणीय छ ।

बौद्ध गतिविधि—

श्री ५ महाराजाधिराजबाट लुम्बिनी

मार्गको समुद्घाटन

चिर कालसम्म आशा र निराशाले प्रतीक्षा गरीरहेको सिद्धार्थ नगर-लुम्बिनी मार्ग फागुण १० गते श्री ५ महाराजाधिराज सरकार बाट समुद्घाटन गरि वक्सयो । मौसूक सरकारको साथ श्री ५ बडा महाराजी सरकार पनि सवारी होइबक्सेको थियो ।

श्री ५ महाराजाधिराज सरकार तथा श्री ५ बडा

महाराजी सरकार पोखराबाट सबमन्दा पहिले लुम्बिनी नजिकैको उद्घाटन स्थलमा पुगि बक्संदा निर्माण यातायात राज्य मन्त्री श्री पशुपति शमसेर राणाले मौसूफहरूका स्वागत अभिवादन गर्नु भयो ।

लुम्बिनी वर्षको प्रारम्भमा सिद्धार्थ नगर लुम्बिनी मार्गको उद्घाटन हुनु लुम्बिनी विकासको ठूलो उपलब्धि हो । श्री ५ महाराजाधिराजको असीम निशाहबाट लुम्बिनी मार्ग निर्माण एक वर्ष अघावै सम्पूर्ण भएको छ ।

यसै वर्षमा श्री ५ महाराजाधिराज तीन पटक लुम्बिनी सवारी होइवक्सेकोले लुम्बिनी विकासमा मौसुक सरकार कति रुचि लिइ राखि वक्सेको छ भने स्वतः स्पष्ट छ ।

श्री ५ महाराजाधिराजको साँच्चैको अभिरूचि नभ- एको भए अज लुम्बिनी मार्ग निर्माणमा ठूलो धीला सुस्ति हुने थियो भने चर्चा छ ।

भिक्षु अमृतानन्दलाई डिलिट उपाधि

नेपालमा बुद्ध-धर्म पुनरुद्धारमा अग्र हुनु भएको र धेरै बुद्धकालीन ग्रन्थहरू रचना गरी प्रकाशन कार्य गर्नु भएकोले आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरलाई नालन्दा पालि विश्वविद्यालयबाट अर्थात नव नालन्दा महाविहारबाट विद्या वारिधि (डिलिट) उपाधि प्रदान गरेको छ । उक्त उपाधि प्रमाण पत्र विहार राज्यका राज्य पालले हस्तान्तरण गर्नु भएको थियो ।

प्रमाणपत्रको संक्षिप्त विवरण

सिरि नव नालन्दा महाविहारस्स

सिरि-नव-नालन्दा महाविहारे बाबीसाधिकड्ढ तिय-

सहस्रिमे बुद्ध संवच्छरे माघमासस्स कण्ठ पक्खे अटुमिय रदिवासरे बहुजन हितावह गन्धकारको व्यत् पटिबल भावपत्त धर्म विनयो परिस्स परहित तिव्वच्छन्दक बुद्ध सासन व्योपको सिरि भिक्खु अमृतानन्दतथेरो “विद्या वारिधि” सम्मनितो वाधिना समलङ्घ्नतो पमाणित ।

जगन्नाथ कोशल

सिरि नव नालन्दा महाविहाराड्ढिटाता

त्रिशूली बौद्ध कार्यक्रम

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया अधिराज्य अवल- व्यापी बुद्ध पूजा अभियानया शिलशिलाय कान्त्रे जिल्ला नमोबुद्ध व ललितपुरे बुद्ध पूजां लिपा २९/९/२०३५ खनु नुवाकोट जिल्लाया त्रिशूली सुगतगुर विहारे भव्य कथ बुद्ध पूजा जुल ।

भिक्षु महापन्थ पाखे पंचशील प्रदान लिपा त्रिशूली या कर्मठ कार्यकर्ता श्री धर्मरत्न शाक्यं स्वागत भाषण याना धया बिज्यात- थन त्रिशूली बुद्ध पूजाया कार्यक्रम यक्वं ज्वी धुँकल । तर थीं धर्मकीर्तिया अंचल व्यापी बुद्ध पूजा यायगु कथं थन कान्त्रे, बागमती, भक्तपुर, ललितपुर व नुवाकोट जिल्लाया श्रद्धालुपि मुना बुद्ध पूजा जूङु महत्व- पूर्णगु खँ खः ।

भिक्षु अश्वघोषया पाखे बुद्ध पूजा व उपवेशं लिपा धर्मवती अनगारिकां धया बिज्यात- थव बुद्ध पूजा त्यायका च्चनागु वने मनं थाय वने नकेगु, अनया जीवन गुलित दुःखमय धयागु सीकेत न खः । जीवने दुःख सुखया

अनुभव माः । मिजंतेसं दुःख पचे यायफु । मिसातसें दुःख
पचे याय थाकु । मिसा तेकेन दुःख पचे यायगु शक्ति देके-
मालानं थव बुद्ध पूजा तापाक वना याना चवनागु खः ।

स्वसः प्यसः मनूतैत माक्व थाय् वाय् व छद्वा सक-
सितं नकेगु प्रबन्ध सुगत बौद्ध मण्डलं याना धन्यवादया
पात्र जूगु जुल ।

बौद्ध संस्कार

२०३५/१०/२९ माघ पुन्ही खुनु धर्मस्थलि मिश्री
मान डगोलया छर्यपि अभयपाल, विश्वपाल, श्रीपाल,
सन्तपाल व राजेन्द्र पिनि आनन्दकुटी विहारस भिक्षु संघ
पाखे अल्पकालीन थामणेर (बौद्ध चरित्रानुसार व्रतबन्ध)
सम्पन्न जूगु समाचार दु ।

पञ्चशीलया आधारे सीगुठि

सीगुठी अहिसात्मकं न्यायकेगु भक्तपुर तेखाच्च वासि
वज्ञाचार्यं व शाक्य तेगु निर्णय खः । जिमि न्ह्याबलें गुठी
भ्वे न्यायके वले दुगु मस्यायक मज्यूगु चलन खः । आ
जिमिके चेतनः वल । वज्ञाचार्यं व शाक्यत जुया नं हिसा
याना नयगु तःधंगु भूल खः । उर्कि क्षीसं सीगुठी हिसा
मयासे चले धायगु निर्णय यानापि व अहिसाया नीति
समर्थन यानापि कुलरत्न वज्ञाचार्य, मानजोति थापा आजु,
गणेशचन्द्र, सुजंवहादुर, हेरामान, आशावज्ज, अस्तवज्ज,
दानकाजी, तधि बज्ज व कांछि ।

पुरस्कार वितरण समारोह

२५२१ बुद्ध वर्षे नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा जाँचे
पास जूपिन्त पदक, पुरस्कार व प्रमाण पत्र वितरण समा-
रोह २०३ कागुन १२ गते श्री सुमंगल विहारे भिक्षु
प्रज्ञानन्द महास्थविरया सभापतित्वे सम्पन्न जूगु समा-
चार दु ।

उक्त परीक्षाय् जाँच बीत दर्खास्त व्यूपि ३११ मध्ये
२७५ जवानं जक जाँच बिल । उकी मध्ये पास जूपि
२२६ जवान जक खः ।

उक्त जाँचे पास जुया बोडं वोपिन्त पदक व पुरस्कार
कार्पि व व्यू पिनिगु विवरण थथे खः ।

१) श्री सुमंगल विहार केन्द्र पाखे परियति सद्वम्म
पालक परीक्षाय् बोडं तृतीय जूम्ह महेन्द्र रत्न शाक्य यात
पदक बिया दीम्ह दाता श्री सानुरत्न स्थापित यें छुस्या
बहा ज्याठा ।

२) महिला बौद्ध विहार ठिमी केन्द्र पाखे प. स.
पा. या प्रवेश द्वितीय वर्ष बोडं तृतीय जूम्ह अनगारिका
शीला चारीयात पदक बिया बिज्याम्ह दाता अनगारिका
मागुणवती धर्मकीर्ति विहार ।

३) ये धर्मकीर्ति विहार केन्द्र पाखे प० स० पा०
या तृतीय वर्ष बोडं प्रथम जूम्ह मुनदेवी डंगोल यात पदक
बिया बिज्याम्ह अनगारिका मागुणवती धर्मकीर्ति विहार ।

४) धर्मकीर्ति विहार केन्द्र पाखे प० स० पा० या
प्रारम्भिक द्वितीय वर्ष बोडं प्रथम जूम्ह कमलतारा वज्ञा-
चार्ययात पदक बिया बिज्याम्ह रत्नजोति शाक्य ल० प०
नःबहि ।

५) दीपङ्कर परियति शिक्षालय नाग बहाल केन्द्र
पाखे प० स० पा० या प्रारम्भिक द्वितीय वर्ष
बोडं प्रथम जूम्ह सुरेन्द्र रत्न शाक्य यात पदक बिया
बिज्याम्ह बाबुकाजी शाक्य, नागबहा ।

६) धर्मकीर्ति विहार केन्द्र पाखे प० स० पा० या
प्रारम्भिक द्वितीय वर्ष बोडं द्वितीय जूम्ह मीरा मानन्धर
यात पदक बिया बिज्याम्ह अनगारिका मागुणवती ।

७) धर्मकीर्ति विहार केन्द्र पाखे प० स० पा० या प्रारम्भिक द्वितीय वर्ष बोर्ड तृतीय जूम्ह अमिता मानन्धर यात पदक विद्या दीम्ह धर्मदास उपासक छवपाटी, ये ।

८) महिला बौद्ध विहार ठिमी केन्द्र पाखे प० स० पा० या प्रारम्भिक प्रथम वर्ष बोर्ड प्रथम जूम्ह पञ्चवरत्न मानन्धर यात पदक विद्या विज्याम्ह रत्नज्योति शाक्य, नःवहि ल० पु० ।

९) धर्मकीर्ति विहार केन्द्र पाखे प० स० पा० या प्रारम्भिक प्रथम वर्ष बोर्ड द्वितीय जूम्ह रीना शाक्य यात पदक विद्या विज्याम्ह मोहन माया भूलुखु ल० पु० ।

१०) यशोधरा बौद्ध विद्यालय थेना ल०पु० केन्द्र पाखे प० स० पा० या प्रारम्भिक प्रथम वर्ष बोर्ड तृतीय जूम्ह मंगलमान शाक्य यात पदक विद्या विज्याम्ह रत्न ज्योति शाक्य नः बहि ल० पु० ।

उक्त पुरस्कार वितरण समारोहे भिक्षु सुदर्शन स्वागत भाषण याता धया विज्यात बौद्ध शिक्षा व मेमेगु शिक्षा गुलि पा: धासा मांया दुरु व सिसी तयातगु दुरुये खः । माँया दुरुइ मैत्री व स्नेह दु थे बौद्ध शिक्षाय नं मैत्री व स्नेह दु ।

अनंति भिक्षु बुद्धघोष गुम्हकि केन्द्रिय परीक्षा नियन्त्रक ने० बौ० प० शि० खः वार्षिक प्रतिवेदन न्यंका विज्यात ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिकं बुद्ध धर्म प्रचार यायत महायान व येरवाद धयागु भेदभाव मतसे बौद्धत छधी ज्वी माला च्वंगु दु धया विज्यात ।

उक्त समारोहे लु० वि० स० या अध्यक्ष श्री लोक दर्शन वज्राचार्य धया विज्यात बुद्ध धर्म माने यायगु भक्ति मखु ज्ञानं सौका ध्वीका जक यायगु उत्तम । वसपोलं

बौद्ध परियति शिक्षा चिरस्थायी कोषयात ५०१।- दी चन्दा तया विज्यागु समाचार दु ।

प्राध्यापक श्री आशाराम शाक्य बुद्ध छ्म्ह यथावादी तथाकारी गथे धाल अथे याता विज्याइम्ह खः । यी बौद्ध त नं सकभर अथे ज्वी फे के मा । अनं लिपा ज्ञानवज्र वज्राचार्य, आर. बी. शाक्य, सुश्री इन्दिरा शाक्य पिसं न थःगु मन्तव्य विद्या विज्यागु समाचार दु ।

भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविर पाखे पदक पुरस्कार व प्रमाण पत्र वितरणं लिपा अन्ते सुमंगल बौद्ध संघया सभापति श्री बहादुर शाक्य धन्यवाद विद्या विज्यात ।

स्वयम्भूइ बुद्ध पूजा

धर्मकीर्ति विहारया आयोजनाय ले छक बुद्ध पूजा न्याय्का च्वंगु कथं २०३५ फागुन १९ गते स्वयम्भूइ बुद्ध पूजा सम्पव जुल ।

भिक्षु महानाम महास्थविरया पाखे पंचशील प्रदान लिपा धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया अध्यक्षा धम्मवती अनगारिकां धया विज्यात शीपि श्रद्धां थुकथं बुद्ध पूजाय वया भक्तिभाव ब्यनेत जक मखु जीवन ताले लाइगु ज्ञान देकेत नं खः । बुद्धि दुपिसं अपुक ज्या याइ । जां मदु पिसं चति नानावेक थाकुक ज्या याइ । उर्क बुद्ध पूजा यायबले ज्ञानया बाखं न्यकेगु कार्यक्रम देका तगु खः ।

भिक्षु अशवघोष पाखे बुद्ध पूजाया विश्लेषणं लिपा भिक्षु कुमार काशयं धमं देशना याना धया विज्यात बुद्ध ध्वीका कायमागु खँ फुकं ध्वीका कया विज्याय धुंकुम्ह जुल । ध्वीके मागु धयागु न्ह्यागु ज्या याय न्ह्यो उगु बारे बाँलाक विचा याना ध्वीका कायमा । बुद्ध वी सिकं तःधम्ह महापुरुष खः धयागु घटनात्मकं व्याख्या याना विज्यात । छिरहुम्हले १९४८ फागुन १५ वारे इति

अन्ते श्री प्रकाश वज्जाचार्यं धन्यवाद ज्ञापन याना
विज्यात । स्थानीय तेजमाया गुरुमाँया पाखे मेच टेबल
आदि यागु फुकं प्रबन्ध याना धन्यवाट्या पात्र जुया
विज्यात । मेपिसं नं सुकू लाया पुण्य कमाय् याना
विज्यात ।

महापरित्राण

२०३५ फागुन २५ गते खुनु सकसितं मंगल कामना
याना श्री तेज बहादुर शाक्य व कुलबहादुर शाक्य पिनि
श्रद्धां ललितपुरे नुगटोले तःखाछें भिक्षु महासंघ पाखे महा-
परित्राण पाठ सम्पन्न जुल ।

उक्त कार्यक्रम स्थानीय त्रिरत्न भजन खल पाखे
ज्ञानमाला भजनं शुरू जुल । मण्डपे भिक्षुपि विज्याना लि
भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरं बुद्ध वचनया बारे निगू शब्द
धया विज्यात । कन्हे खुनु सुथे बुद्ध पूजां लिपा अष्ट
परिष्कार सहितं भिक्षु संघ व अनगारिकापित्त दान प्रदान
जुल ।

भिक्षु अश्वघोषया राजिनामा

आ वैगु बैशाख वर्ष ७ अक १. २. निसे भिक्षु अश्व-
घोषं आनन्द भूमि पत्रिकाया सम्पादन कार्यभारं राजिनामा
ब्यूगु दु ।

श्रो लंकाको सद्भावना मण्डलद्वारा आनन्दकुटीमा बुद्ध पूजा

नेपाल ग्रमणमा आइरहेको श्री लकाको संसदीय
मदभावना मण्डलका नेता एवं श्री लंकाको शिक्षा मन्त्री
श्री निस्संक विजरत्न तथा अन्य सदस्यहरूले आनन्दकुटी

विहारमा फागुन १८ गते विहान बुद्ध पूजा गर्नु भयो ।

सो सद्भावना मण्डल स्वयम्भूमा जानु भइ दर्शन र
पूजा गरेपछि आनन्दकुटीमा आउनु भएको थियो । सो
सद्भावना मण्डलका नेताले सारे महत्वपूर्ण ऐतिहासिक
धार्मिक स्थल स्वयम्भूमा चारैतिर सफाइ नभएको हेन
पाउँदा दुःख लागेको कुरा बताउनु भयो । आनन्दकुटी
विहारमा जस्तो कतै सफाइ नदेखेको पनि प्रकाश पार्नु
भयो ।

श्री लंकाका सद्भावना मण्डलका सबै सदस्यहरू
आनन्दकुटीमा श्री लंका चैत्यको निस्संक थानीय प्राकृतिक
दृश्य देखी धेरै प्रभावित भएको थिए ।

आनन्दकुटी विहारमा पुग्नासाथ आनन्दकुटी दायक
सभा र विहार गुठीका सदस्यहरूले फूल मालाले स्वागत
गरेका थिए । आनन्दकुटी विहारमा सिहली भाषावाट
कुरा गर्न पाउँदा आपनै मातृ भूमि जस्तो लागेको कुरा
भन्नु भयो ।

आनन्दकुटी दायक सभा र विहारगुठीको तफ्वाट
ढलोटको बुद्ध मूर्ति र अन्य उपहार तथा भिक्षु अमृतानन्द
महास्थविरबाट बुद्ध कालीन पुस्तकहरू उपहार स्वरूप
प्रदान गर्नु भयो ।

श्रो लंकालाई तिलौराकोट ने कपिलवस्तु भएको विश्वास

नेपाल ग्रमणमा आइरहेको श्री लकाको संसदीय सद-
भावना प्रतिनिधि मण्डलका नेता शिक्षा मन्त्री श्री निस्संक
विजरत्नले ऐतिहासिक सामानहरू भग्नावशेषहरू र भौगो-
लिक स्थितिको आधारमा हेर्दा वर्तमान तिलौरा कोट ने
राजा शुद्धोदनको राजधानी प्राचीन कपिलवस्तु हो भन्ने
कुरामा विश्वास ब्यक्त गर्नु भएको छ ।

उक्त कुरा उहलि सिद्धार्थ नगर नगर पंचायतद्वारा
सी प्रतिनिधि मण्डलको सम्मानमा आयोजित दिवा भोजन-
का अवसरमा रा. स. स. प्रतिनिधिद्वारा सोधिएको एक
प्रश्नको उत्तरमा भन्नु भएको हो ।

सो सद्भावनामंडल यहाँबाट स्वदेश तर्फ प्रस्थान गर्नुं
अघि शिक्षा मंत्री श्री विजेतनले श्री ५ महाराजाधिराज
सरकारबाट बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीको विकासमा देखाई
बक्सेको अभिरूचि र लुम्बिनी विकासको गुरु योजनाबाट
आफु प्रभावित भएको कुरां चाउनु भयो ।

पत्रकारहरूसंग , गर्नु हुँदै श्री विजेतनले
नेपाल हिन्दूराज्य .. बौद्ध मतलाई हिन्दू धर्म जस्तै
सम्मान गरिएकोमा हषे प्रकट गर्नु हुँदै गौतम बुद्धको

जन्मस्थल र सुदूरोदनको राज्य कपिलवस्तु नेपालमै भएको
कुरामा अरु देशले शंका उठाउने ठाडै छैन भन्नु भयो ।

किण्डोले महापरित्राण

दिवंगत धर्मचारी अनगारिका व विमुखा अनगारिका
पिनिगु पुण्य स्मृतिस भिक्षु संघ पाखे होलि पुही खुनु
विरति प्रमुख अनगारिका संघपिनि श्रद्धां स्वयम्भूक्ते चवंगु
किण्डोलया महापरिनिर्वाण विहारे महापरित्राण ज्वीगु दु ।

धर्मोदयया पुनर्जन्म

धर्मोदय नाम भारतया कालिम्पोङ्ग आ हाकतं नेवा
भासं बुद्ध धर्म प्रधान लेखत तया छापे जूगु दु ।
दच्छ्या त्वापं १८।- जक ।

नेपालीमा छैन भन्नु पर्दैन

पढनुहोस् !

भिक्षु अमृतानन्द द्वारा सम्पादित

बौद्ध साहित्यका असूल्य रत्नहरू

	भाग	प्र.	(पृ०)
१) बुद्ध कालीन ब्राह्मण	१	७।-	५०१
२) बुद्धकालीन गृहस्थीहरू	"	८।-	५५१
३) बुद्धकालीन राजपरिवार	"	१०।-	६६५
४) बुद्धकालीन स्मृतिलालृ	"	८।-	५५६
५) बुद्धकालीन परित्राजकहरू	"	१६।-	७९६
६) बुद्धकालीन श्रावक-चरित	"	८।-	३७८
७) बुद्धकालीन श्राविका-चरित	"	२२।-	१००६
८) बुद्धकालीन ब्रह्मादिदेव	"	१८।-	६३८
९) बुद्धकालीन प्रेतकथा	"	१०।-	३८२
१०) बुद्धकालीन विसानकथा	"	१२।-	४०४
११) बुद्धकालीन ग्रन्थहरूको विषय सूची	४।-		
१२) बुद्धकालीन ब्राह्मण भाग-२	१५।-		५४३
१३) बुद्धकालीन ब्राह्मण भाग-३	१७।-		६१७
१४) बुद्धकालीन गृहस्थी भाग-२	१५।-		५४२

प्रतीक्षामा

बुद्धकालीन गृहस्थीहरू - भाग-३

यो पुस्तकहरू पाइने ठेगाना :

आनन्दकुटी, स्वयम्भू

हेराकाजी सुइका, नागवहा, ललितपुर

तीर्थनारायण मानन्धर, कमलाञ्छि, काठमाडौं

ब्रवस्यापक : भिक्षु महानाम, प्रकाशक : आनन्दकुटी विहार गुठी, स्वयम्भू, नेपाल । फो. नं १४४२०

मुद्रक : शाक्य प्रेस, अङ्गहालटोल, काठमाडौं । फो० नं० १३६०४